

פרק שבעה עשר: אגדת מגאלופוליס

1. הגידול בכוח.

הגדלת שטח האדמה הפוריה, השיפור באמצעי החקלאות, התפשטות האוכלוסיה והכפלת מספר הערים התרחשו לאורך כל ההיסטוריה כההליכים מקבילים זה לזה, אך מעולם לא היה הדבר ברור כל כך כמו במאה השנים האחרונות. מדינות רבות נכנסות עתה לעידן שבו האוכלוסיה העירונית היא לא רק גדולה יותר מהאוכלוסיה הכפרית, אלא אף השטח הנתון לגידול העירוני יהיה גדול יותר מזה המוקדש לעבודת האדמה. אחד הסימנים לשינוי היה הגידול במספר, בשטח ובאוכלוסיה של הערים הגדולות. מגאלופוליס הופכת במהירות לתופעה אוניברסלית, והכלכלה השלטת היא כלכלה מטרופולינית, שבה לא תיתכן יוזמה יעילה ללא קשר הדוק עם העיר הגדולה.

האם זהו שלב סופי בהתפתחות העירונית? אלה המאמינים כי אין ברירה אחרת מלבד השפע הנוכחי ברקמות מטרופוליניות מתעלמים בקלות יתר מההשלכות ההיסטוריות של ריכוז כוח עירוני שכזה: הם שוכחים שמצב זה סימל פעם אחר פעם את השלב הסופי במחזור הקלאסי של הציויליזציה, שלב הקודם להתפרקות ולנפילה המוחלטת. ודאי שלא ניתן למצוא עדות ליציבות בתרבות אשר התנסתה במהלך ארבעים שנה בשתי מלחמות עולם וקטעה בטרם עת את חייהם של כששים מיליון איש, וזאת באומדן הזהיר ביותר: תרבות שהשיבה לחיים את הצורות הברבריות ביותר של כפייה, עינויים והשמדה סיטונית, ואשר עתה מאיימת, במסגרת מאבקים עתידיים "להפצת הקומוניזם" או "לשימור החרות", להשמיד את אוכלוסייתן של יבשות שלמות ואולי להפוך את כדור הארץ כולו לבלתי מתאים לחיים אנושיים. התרבות המטרופולינית מכילה בתוך עצמה את חומרי הנפץ שימחו את כל העדויות לקיומה. תכנון העתיד מבלי להתייחס לעובדה זו הוא התעלמות מאחד הסממנים הטיפוסיים של הניתוק מהמציאות, המאפיין את הניצול הנוכחי של המדע לצורכי ההשמדה וההרס ההמוניים.

לפני שנעריך את המשאבים החיוניים, הנמצאים בטווח השגתו של האדם ושאוּלֵי יצילו אותו משימוש חסר הגיון במדע ובהמצאות הטכניות, יש צורך להתבונן מקרוב בכוחות שיצרו את הכלכלה המטרופולינית והתפארו בהצלחתה ההרסנית. יתכן שמודעות להתפתחות ההיסטורית של הערים תיצור הבנה - שעד עתה לא היתה בנמצא - אשר תאפשר שימוש באמצעי שליטה חדשים על המנגנונים האוטומטים הפועלים ללא הכרה אנושית.

אחת הסיבות למחזור האורבני של צמיחה, גידול ופירוק, החוזר על עצמו פעם אחר פעם, היא עצם טבעה של הציויליזציה. ראינו כי במקרים רבים ניסתה העיר להצר את החיים הטבעיים והרבגוניים של הקהילה בצורות מוגבלות ומאובנות, המשיגות המשכיות על חשבון התאמה וצמיחה עתידית. מבנה העיר עצמה, עם כלי הקיבול מאבן השולט על המשיכה המגנטית, היה אחראי במידה רבה למגמה זו. לבסוף נוצרה התפוררות פיסית - על ידי מלחמה, שרפה, או שחיקה כלכלית וכמישה - הדרך היחידה בה נפתחה העיר בפני הדרישות החדשות של החיים.

אם כל האמור לעיל אכן נכון, הרי שהצורך העיקרי של העיר כיום הוא בהעצמת הידע העצמי הקיבוצי - הבנה עמוקה יותר בתהליכי ההיסטוריה - כשלב ראשון לקראת משמעת ושליטה. ערים כדוגמת רומא, שבאורח היסטורי הגיעו לסיומ המוחלט של מחזור החיים שלהן לפני חידוש צמיחתן, בקצב איטי יותר, מציעות שפע של מידע ללמידת עלייתה ונפילתה של מגאלופוליס. אך למרבה הצער, מידע זה הינו מפוזר מדי ולא מספיק ברור בכדי ליצור הבנה מלאה של העובדות. למרות שכיום נמצאות וורשה, ברלין, טוקיו וערים רבות אחרות קרוב מאד לכליה פיסית, נשמרה במקומות אחרים מידה מספקת של רקמת החיים התרבותית כדי לאפשר את בנייתן המהירה מחדש, עם שיפורים רבים, אך ללא שינויים פונקציונליים מהותיים. המשך קיומם של כלי קיבול אלה, הגדולים יתר על המידה, מוכיחה כי הם ביטויים מוחשיים לכוחות

השולטים בתרבות הנוכחית; העובדה שסימני צמיחת היתר וריכוז היתר קיימים ברסיה ה"קומוניסטית" כשם שהם קיימים בארצות הברית ה"קפיטליסטית", מוכיחה כי כוחות אלה הינם אוניברסליים ופועלים כמעט ללא קשר לאידיאולוגיות או למטרות המוגדרות השונות.

למרות שאנו חייבים להתייחס לעובדות אלו, יהיה זה מוקדם מדי להאמין שהתהליכים אותם ציינו הינם סופיים ובלתי הפיכים. עד עתה סקרנו כמות עצומה של מידע שהוכיח כי - אפילו במדינות המחויבות פחות לצמיחה כמותית מאשר ארצות הברית - מגיע שלב כלשהו בו האיבר הגדל משמיד את הגוף החי בזכותו הגיע למימדים מנופחים שכאלה. בינתיים משמשים שיעורי הלידה, הצמיחה והחידוש לשינוי המאזן הקודם.

סוציולוגים וכלכלנים המבססים את מחקריהם לגבי כלכלה והתפשטות עירונית עתידית על הכוחות הפועלים עתה, נוטים בעצם העובדה שהם חוזים שינויים הנובעים אך ורק כתוצאה מהאצת הכוחות הללו להגיע למסקנה של קיום מגאלופוליס עולמית, מכנית, סטנדרטית וחסרת אנושיות כמטרה הסופית של ההתפתחות האורבנית. מסקנה זו זהה באם הם קובעים את שנת 2060, 1960, או "1984". תחת המסווה של תיאור סטטיסטי אובייקטיבי, מדענים אלה בעצם מוציאים מכלל התייחסותם את מאגרי המידע הנראים לעין של הביולוגיה, האנטרופולוגיה, או ההיסטוריה, שינתצו את ההנחות ויפריכו את המסקנות.

באמצעות דחיית התפיסה התורתית של הגורמים הסופיים, הפכו משקיפים אלה את מגאלופוליס עצמה לגורם סופי בפועל.

חלקה העיקרי של התפיסה לגבי ההתפתחות הצפויה של הערים מבוסס על הנחות אידיאולוגיות אופנתיות של התקופה הנוכחית, המתייחסות לטבעו ולגורלו של המין האנושי. מאחורי הראייה השטחית של החיים והבריאות מסתתר בוז עמוק לתהליכים הטבעיים השומרים על מערכות הגומלין של כל צורות הטבע בסביבה נוחה לחיים. במקום לראות את יחסו של האדם לאויר, למים, לאדמה ולכל השותפים האורגניים האחרים כיחס העתיק ביותר והיסודי ביותר שהוא מקיים - ושאותו אין לצמצם או לבטל אלא להרחיב ולהעמיק - הטכנולוגיה הפופולרית של היום מקדישה עצמה לתכנון תחליפים מכניים גאוניים (ניתנים לשליטה! ריווחיים!) לצורות הטבעיות האוטונומיות.

במקום להביא את החיים אל העיר, כך שהתושב העני ביותר יהיה מסוגל לא רק לחוש את השמש והאויר, אלא אף לגעת, להרגיש ולעבד את האדמה, מביאים חסידים תמימים אלה של הקידמה את הסטריליות לאזורים הכפריים ובסופו של דבר את המוות לעיר עצמה. "עיר העתיד" שלהם נמצאת ברמה הנמוכה ביותר של אפשרות חיים פעילים, אוטונומיים ורגישים. כפי שנראה, מגמה זו רק תביא את הכוחות הנוכחיים הפועלים במגאלופוליס למטרותם הסופית - הכחדה אנושית מוחלטת. נבואות כאלה נוטות להגשים את עצמן. ככל שהאמונה בהן רחבה יותר, כך הן פועלות ביעילות רבה יותר. על אותו משקל, ככל שמהירות פעולתן גבוהה יותר, כך הן תגענה מוקדם יותר לשיאן העגום.

כיום ניתן לראות את סופה של תרבות המגאלופוליס שלנו. אפילו קבוצת כתמים בלתי מזוהים על מסך הרדאר עלולה להפעיל מנגנון של מלחמה גרעינית, שתחריב את התרבות האורבנית כולה ולא תשאיר דבר ממנו יהיה ניתן להתחיל בחיים חדשים - דבר מלבד גויעה ברעב, במגיפות כלל עולמיות ובסרטן ממאיר מהקרינה הרדיו-אקטיבית לפליטים האומללים שיצליחו להנצל מהפיצוץ הראשוני. תקווה כלשהי לגבי העתיד במציאות כזו יכולה להתקיים רק בליבם של אותם "מומחים" מיומנים אך מחוסרי מימדים אנושיים כלשהם, אשר תכננו זאת. גם אם גורל זה לא יהיה מנת חלקנו, הרי שצורות אחרות של מוות, מחרידות לא פחות על אף שהן איטיות ומצומצמות יותר, נמצאות עתה בפעולה. אך התהליך המחזורי שאנו נמצאים במהלכו אינו בהכרח קבוע והרסני. כל התכונות הנבונות חייבות להתבסס על עובדה זו. תרבות העולם המודרני שלנו, עם המקורות ההיסטוריים והמגעים הרחבים מאשר אי פעם בעבר, הינה עשירה יותר בפוטנציאלים בלתי מנוצלים, אך ורק משום המימדים העולמיים שלה, שלא איפיינו אף ציויליזציה קודמת.

הבעיה בפניה אנו ניצבים בכל התחומים היא האטת ועצירת הכוחות המאיימים עלינו: שבירת מחזור ההתפשטות וההתפוררות באמצעות קביעת הנחות חדשות וקרובות יותר לתביעות החיים, שיאפשרו לנו לשנות את כיוון חיינו ולפתוח דף חדש בתחומים רבים. עצם קיומן של ערים חדשות בבריטניה ובשוודיה - למרות שהן עדיין לא הצליחו לשנות את המבנה המטרופוליני השולט - מהווה עדות לקיום אמצעי אחר של צמיחה עירונית. סימן קטן זה עשוי לבשר על שינוי נרחב יותר בעתיד. בפרק זה אתבונן מקרוב בכמה מההיבטים השלייליים של התרבות המטרופולינית. זו תהיה הקדמה לניתוח חדש של תפקיד העיר כמגנט, כלי קיבול ומחולל שינויים בתרבות המודרנית.

2. "עבודתם של המספרים הגדולים".

הבסיס להתעצמות המטרופולינית הוא הגידול העצום באוכלוסיה שהתרחש במהלך המאה התשע-עשרה: גידול זה היה משמעותי יותר, הן באופן יחסי והן במימדיו המוחלטים, מאשר הגידול שחל בעידן הניאוליטי ושיאפשר את הישגיה המקוריים של האורבניות. אוכלוסיית עמי אירופה עלתה מכמאתיים מיליון איש במהלך מלחמות נפוליאון לכ-שש מאות מיליון איש בפרוץ מלחמת העולם הראשונה. שיעור ההתרבות הוא עצום, גם אם נתחשב בעובדה שבנתון האחרון נכללת אוכלוסיית איי האינדים המזרחיים (East Indies) של הולנד, שגם הם התרבו והצליחו להישרד באופן שמעולם לא קרה קודם לכן.

בשנת 1800 לא היתה אף עיר בעולם המערבי, בה חיו למעלה ממיליון איש: ב-לונדון, הגדולה ביותר, היו רק 959,310 תושבים, בעוד שאוכלוסיית פאריז מנתה קצת יותר מחצי מיליון, פחות מסך כל תושביה של אמסטרדם היום. בשנת 1850 מנתה לונדון למעלה משני מיליון וב-פאריז היו למעלה ממיליון תושבים; למרות שגם ערים אחרות צמחו במהירות, לא היו לשתי אלה מתחרות רציניות. אך בשנת 1900 עברו אחד עשר מטרופולינים את מחסום המיליון - ביניהם היו ברלין, שיקאגו, ניו יורק, פילדלפיה, מוסקבה, סט. פטרסבורג, וינה, טוקיו ו-כלכותה.

שלושים שנה מאוחר יותר, כתוצאה מריכוז ההון וההכוונה הכספית, בנוסף לאמצעים האחרים של עיבוי והתרחבות עירונית, היו כבר עשרים ושבע ערים בהן חיו למעלה ממיליון איש; הגדולה בהן היתה ניו יורק והקטנה ביותר היתה בירמינגהאם, אנגליה. ערים אלה השתרעו על פני כל היבשות, כולל אוסטרליה. באמצע המאה העשרים נוספו לרשימה אזורים עירוניים חדשים, עם טבעות פרבריות שהביאו יותר ויותר אנשים לתמונה המטרופולינית הכוללת.

התפתחות ערים בעלות אוכלוסיה של למעלה ממאה אלף תושבים היתה בולטת באותה מידה; גם לערים הקטנות יותר היו טבעות פרבריות משלהן: אפילו במקומות כדוגמת צפון קרוליינה (North Carolina) בארצות הברית, שם היתה הזדמנות נדירה ליצירת איזון אזורי בהרכבים נפרדים של ערים, שכל אחת מהן לא תכיל למעלה ממאה אלף תושבים, נטו ישויות נפרדות אלה להתאחד למסה עירונית חסרת צורה, או "ריכוז יישובים עירוניים". בשנת 1930 חיה כמעט מחצית מאוכלוסיית ארצות הברית ברדיוס של שלושים עד שמונים קילומטרים מעיר שמנתה למעלה ממאה אלף תושבים; זאת בעוד שבשנת 1950 חי חלק זה של האוכלוסיה ב-168 אזורים עירוניים, שכל אחד מנה לפחות 500,000 איש: בסך הכל 83,929,863 איש. נטיות דומות נראו בכל מקום: בשנת 1950 חיו 13.1% מאוכלוסית העולם בערים שמנו למעלה מ-100,000 איש, לעומת 1.7% בשנת 1800.

השינוי במספרים, בקנה המידה ובשטחים של התנועה העירונית הביא לשינויים איכותיים במרכזים אלה והרחיב את תחום ההשפעה העירונית, בהחדירו את הטובין, המנהגים והערכים האידיאולוגיים של העיר לכפרים שהיו עד אז סגורים במידה רבה בתוך עצמם. אפילו הכלים העיקריים של החיים בגיונגל, הגרון והסכין של האינדיאנים בדרום אמריקה, לא יוצרו קרוב לאזורים

בהם היו נחוצים, אלא בניוארק (Newark), ניו ג'רסי או ב-שפילד. שינויים אלה השפיעו על הטווח הטבעי של גודל הערים: העיר הגדולה ביותר באזור הכתיבה בדרך כלל את הנתונים הללו. מעל הכל, בנייתן והכפלת מספרן של הערים שינו את האיזון בין האוכלוסייה העירונית והחקלאית. ערים היו פעם איים קטנים בתוך ים רחב ידיים של שטחים חקלאיים. אך עתה, בחלקים המאוכלסים יותר של כדור הארץ, נטו שטחי החקלאות היצרניים להיות איים ירוקים מבודדים הנעלמים באיטיות תחת ים של אספלט, בטון, לבנים ואבן, המכסה לחלוטין את השטח או מצמצם את ערכו עד כדי כך שלא יתאים לכל מטרה אחרת מלבד סלילה, העברת צנרת או בנייה.

ניתן לומר כי באמצעות תהליך של תחלופה וצמיחה מאולצת תפסו התהליכים המכניים את מקומם של התהליכים הטבעיים בתחומים שונים. התוצאה הסופית היתה הזזת צורות החיים ממקומן ועידודם הבלעדי של הצרכים והרצונות האנושיים שהיו יכולים להיות חלק ריוחי ממנגנון הייצור. תנאים אלה היו קיימים הן לשם רווח וכוח, כמו שהיה בקפיטליזם המוקדם, לשם בטחון ומותרות, כמו בקפיטליזם הרווחה, או לשם בטחון וכוח גם יחד – מטרות שאיפיינו את הקפיטליזם של המדינה המונופוליסטית, בארצות המכונות "קומוניסטיות".

מכל מקום, התוצאה הסופית היתה זהה. במקביל לשינוי התרחש מעבר למקורות אספקה מרוחקים יותר ומעייירות הייצור למרכזים הפיננסיים, שם נשלט השוק והרווחים בזבזו. "תחרות חופשית", הסיסמא ששברה את המונופולנים הפיאודליים והעירוניים הישנים, פינתה מקומה למאמצים כבירים שמטרתם היתה השגת מונופולין או מונופולין למחצה, שעתה נקרא "אוליגופולין", כך שמיעוט של ארגונים יהיה מסוגל לשלוט על השוק ולקבוע את מחיריו, כמעט כאילו היה מדובר ביחידה אחת. המטרופולין הגדול היה הן גורם בתהליך זה והן סמל של הצלחתו המסחררת.

תנועה כללית זו הביאה את החלקים השונים של החברה המודרנית לתוך אותו כלי קיבול עירוני גדול; במידה לא קטנה היא גם ביטלה את ההפרדה בין הקבוצות השולטות והמעמדות השונים. אדמה, תעשייה, כספים, צבא ופקידות יצרו בארצות המערב המובילות קואליציה, שמטרתה היתה השגת מידה מירבית של שליטה פוליטית יעילה. סוכני כוח ממשלתיים החלו לכוון את "האינטרסים הלאומיים" לטובתם של התעשיין והבנקאי, כיון שכמו שאמר ססיל רודס: "הצמיחה היא הכל".

כך הסתייעו הכוחות הספציפיים המעודדים באופן טבעי את התפתחות המטרופולין בדחיפה הכללית לכיוון זה. התעשיין, שזנח את אמונתו ביוזמה חופשית ובכלכלה חופשית, החל לסמוך רק על בני בריתו האימפריאליסטים בהגנת התעשייה בפני חוסר היציבות של השוק.

אם הצורה המקורית של העיר הושפעה מאיחוד הכלכלות הניאוליתית והפאליאוליתית, הרי שצורת המטרופולין היתה תוצאה של פעולת שני כוחות, אשר צורותיהם המוסדיות התנתקו זו מזו במהירות לאחר המאה השבע-עשרה: כלכלה יצרנית (תעשייתית), המשתמשת באנרגיות ברמה שקודם לכן לא היתה אפשרית, וכלכלה צרכנית (מסחרית), שקודם לכן היתה מוגבלת לחצר המלכות ולאצולה, אך הכפילה במהירות את הנוחיות והמותרות, כמו גם את מעגל הנהנים ממנה.

שתי הכלכלות אופיינו בפעילות יתר תחת הלחץ המתמיד של ההמצאות החדשות: כוח, מהירות, כמות וחיידושים היו מטרות בפני עצמם, ולא נעשה כל נסיון יעיל לווסת את הכוח והכמות בהתאם לצרכים האנושיים האחרים פרט לייצור ולצריכה הגדלים. כך הפכו המטרופולינים הגדולים את עיר התעשייה, עיר המסחר ועיר המלכות והאצולה למורכבות אחת עצומה, כשכל אחת מהיחידות המקוריות מאיצה ומרחיבה את השפעתה על האחרות.

הסטנדרטים של המפעל ושל השוק התפשטו במהירות לכל המוסדות האחרים במטרופולין. הדרישה העירונית העילאית היתה ליצור את המוזיאון הגדול ביותר, האוניברסיטה הגדולה ביותר, בית החולים, חנות הכל-בו והבנק הגדולים ביותר; כמו כן,

ייצור מספר מירבי של המצאות, מסמכים מדעיים וספרים הפך לסימן ההיכר הבולט של ההצלחה המטרופולינית. בקיצור, כל מוסד מצליח במטרופולין חוזר בתוך ארגונו על מימדי הענק חסרי המטרה של הכלל. בתגובה כנגד תנאי המחסור הישנים הגיעה כלכלת המטרופולין לקיצוניות ההפוכה והתמקדה בכמות, מבלי לתת תשומת לב לצורך בהסדרת הקצב, חלוקת הכמויות, או הטמעת החידושים. הטבעי, האיכותי והעצמאי תפסו עתה מקום מישני, אם לא נימחו לחלוטין בכל התחומים.

המצודה והחומה היו חסרות שימוש כבר תקופה ארוכה בערי הבירה הגדולות; אך ברגע בו נעלמו, החלה להתקיים רשת של וסתים אירגוניים, המתרכזת בעיר הבירה העיקרית ומגיעה לכל מקום באמצעות תקשורת מיידית; רשת זו ביצעה אותן פעולות ביעילות רבה יותר. ניתן להרוג את המלך או להבקיע את החומה; אך איך אפשר להנחית מתקפה על קרטל בינלאומי? רק כאשר בירה לאומית אחת הגיעה לידי עימות עם בירה אחרת, התברר כי כל הכוחות המפוררים העתיקים, שהיו במצודות הישנות, הינם עדיין פעילים - ואף הפכו גדולים ביותר ומנוגדים להגיון במידה הולכת וגוברת.

הצמיחה וההכפלה של מספרי המטרופולינים הגדולים היו ההוכחה לנטייה כללית זו לריכוז מונופוליסטי, כמו גם האמצעי להשגת ריכוז זה. אפילו בעיירות הפרובינציאליות הנידחות ביותר הפך מסלול החיים להעתק של זה הנהוג במטרופולין: הפוליטיקה, הלאומנות וסימני ההיכר התרבותיים והמסחריים של המטרופולין נהיו כלל עולמיים בתחילת המאה העשרים.

לתדהמתו של הרברט ספנסר (Herbert Spencer) וממשיכי דרכו, שהאמינו בתום לב כי התיעוש יביא לשלום, התברר בסוף המאה התשע-עשרה שההיפך הוא הנכון: התיעוש הרחיב את העוצמה ואת היעילות ההרסנית של המלחמה בכך שהעניק לה את היתרונות של הייצור ההמוני והמיכון. שוב הופיע החייל במרכז העיר; אף חלק של החיים לא הצליח להימנע מהגיוס הכללי. תחת פני השטח הרגועים והשגרה המסודרת של המטרופולין הוגדלו והתעצמו לפתע כל ממדי האלימות. עם התפתחותם של כוחות אלה הפך המטרופולין במידה הולכת וגוברת לאמצעי להגדלת מגוון הסיון האלים, וכל אזור הפך למומחה באמנויות המוות.

התמונה השלילית של ארגון המטרופולין אינה מתארת את הסיפור כולו. יש צורך להבין את מה שהתרחש במאה שעברה ואת מה שמאיים עלינו עתה לא רק במושגי השינויים הברורים שהתרחשו, אלא גם בהתייחסות לפוטנציאלים חיוביים רבים שבטווח הרחוק יותר עשויים לאזן שינויים אלה ולהעלות את רמת החיים למישור גבוה יותר. אכן, כמה פוטנציאלים כאלה כבר נמחקו לחלוטין. אך יש חשיבות רבה לשימורן והעברתן הלאה של תרבויות פרימיטיביות, שתרומותיהן לאיזון הסטריליות - המהווה חלק כה משמעותי ומכאיב מחיינו בתקופה זו - באו לידי ביטוי רק לאחר שנזקים בלתי ניתנים לתיקון כבר היו מנת חלקנו. באותה מידה, אפשרויות וגילויים אנושיים רבים ברפואה ובחינוך, שנבלמו על ידי התרבות המטרופולינית, עדיין עשויים לתרום את חלקם לתרבות ההמונית בכיוון מטרות אנושיות יותר. אך אם ההיסטוריה של העיר במאה התשע-עשרה היא, כמו שאמר לבדן, היסטוריה של מחלה, הרי שהעיר של המאה העשרים היא סיפורו של טיפול רפואי משונה למדי, המנסה לרפא את הסימפטומים בעודו מעודד את התנאים העגומים שגרמו להופעתם - ואף תורם להופעת תופעות לוואי שחומרתן אינה נופלת מזו של המחלה עצמה.

מלבד כמה יוצאים מהכלל, כמו ג'ס, קרופוטקין, הווארד ו-וובר, לא ניתן למצוא הבנה מלאה של התהליכים הנורמליים אותם מחייבת העיר. על אף ריבוי המחקרים שעסקו בחוסר הסדר ובניוון העירוניים, ממשיכים הבודדים שניסו לעסוק בנושא הבריאות האורבנית ולקבוע נורמות טובות יותר לצמיחה ולהתפתחות להיות עתידיים באמונתם הבלתי נלאית בנחיצות המפוקפקת של הכלכלה המתפשטת; ניתן לומר זאת גם על תפיסתם לגבי התפקיד המהותי וההכרחי של המדע והטכנולוגיה בהתפתחות העתידית של העיר.

המטרופולין הנוכחי, אפילו בצורתו המבולבלת והמושחתת ביותר, חושף הישגים חדשים בהפצתה של התרבות האנושית, שכמעט לא היתה קיימת בתקופות קודמות, בהן הצורות הנעלות יותר היו בשליטתם הבלעדית של המצודה והמקדש. ליבו ההיסטורי של המטרופולין עדיין ימצא לפני הגשמת הפונקציה החשובה שלו, כאשר יתברר לתושביו כי לא ניתן לקיים לעד את המונופולין המקורי או את הפירוד הנוכחי. הבעיה המכרעת של היום, אם נשתמש בקלישאה מתחום הפסיקה, היא להפוך מסה פיסית לאנרגיה נפשית. חובה עלינו להמציא גורמים חדשים להפיכת הצפיפות האוטומטית לניוד תכליתי. ניתן יהיה להגשים אפשרות זו אם נבחן את הכשלונות שהיו תוצאת המאמצים שנעשו עד עתה.

3. הביורוקרטיה מרובת הזרועות.

המשיכה ההיפנוטית של העיר הגדולה נובעת מאופייה המקורי כמכשיר של המדינה הלאומית וכסמל של השליט הריבוני: זוהי אחת מהפונקציות העירוניות הראשונות. פרט ל-ווינגטון ו-קנברה, אופיינו שאר ערי הבירה הלאומיות והקיסריות הראשונות במסלול של צמיחה לא מוסדרת ובלתי מוגבלת; באמצעות הדרך ועושרן משכו ערים אלה את האוכלוסיה והמסחר מהמרכזים הקטנים יותר, שדרכי החיים המסורתיות שלהם נאלצו להכנע ליוקרה העצומה של המלך וחצרו. אך כוח פוליטי וצבאי חייב להיתמך על ידי ארגון כלכלי. אמצעי ההתעצמות האורבנית הנמשכת היו נתיבי המסחר הכלל עולמיים שנפתחו החל מהמאה השש עשרה, בחצותם את אדמת הבור בתעלות ונהרות, במאה התשע-עשרה עם מסילות ברזל יבשתיות ובמאה העשרים באמצעות מטוסים, שמהירותם בטיסות הישירות איפשרה את עקיפת הריכוזים העירוניים הקטנים יותר ויצרה עדיפות לריכוזים נוספים במספר מרכזים.

אמצעים מגוונים אלה יצרו זרם בלתי פוסק של מזון וחומרי גלם לתוך המטרופולין, בנוסף לתנועה מתמדת של עובדים ואינטלקטואלים, סוחרים ומטיילים, שנמשכו מהאזורים המרוחקים יותר. "כל הדרכים מובילות לרומא", ומסילות הברזל המעודדות פיצור אזורי נזח, או הורשו להפוך למיושנות ונדחפו לתהום פשיטת הרגל, כדי ליצור עדיפות לנתיבי תנועה עיקריים וריכוזים נקודתיים. אפילו הכבישים המהירים המאוחרים יותר, בהם היה טמון פוטנציאל לפיזור יעיל ביותר, תוכננו למטרה שגויה זו.

התנאי הפוליטי שהאיץ את קצב הריכוז העירוני והפיץ אותו גם במרכזים קטנים יותר היה החשיבות הגוברת של תהליך הניהול עצמו, בכל סוגי היוזמות: תעשייה, עסקים, צדקה והשכלה. בשלביה המאוחרים יותר הפכה צמיחת העיר לתוצר לוואי של צמיחת והרחבת השפעתה של הביורוקרטיה, אשר דחפה לכל שכבה קיימת את אמצעי השליטה אותם ראינו לראשונה בעיר הבארוק.

לאחר שאמצעי התקשורת המיידית הפכו לאפשריים, נוצרה סיבה חדשה לריכוז אמצעי הניהול: כעת ניתן היה לכוון את הייצור, לנתב את משלוח הסחורות, לתת ולבטל הוראות, למכור, להעניק אשראי ולסלק חשבונות במקום אחד. השליטה מרחוק, שלראשונה באה לידי ביטוי בהפרדת סגל הפיקוד מהחיילים במערכת הצבאית, התפשטה לפעולות העסקיות. עם ייצור מכונת הכתיבה בשנות השבעים של המאה התשע-עשרה והתפשטות מקצוע הקצרנות, שחלה באותה תקופה, ניתן היה לנהל יותר ויותר עסקים בצורה רווחית על גבי הנייר בלבד. האמצעים המכניים לתקשורת, האמצעים המכניים ליצירת ולשמירת התיעוד העסקי והשיטות המכניות של שליטה ובקורת חשבונות - כל אלה תרמו להתפתחות ביורוקרטיה מסחרית עצומה, המסוגלת לסחור בשטחים מרוחקים יותר מאי פעם על ידי העלאת הדוגמאות האופייניות למטרופולין לרמה של זהות מוחלטת לתרבות המערבית עצמה, או לכל מה שניתן לכנותו "חיים אמיתיים".

המלה "ביורוקרטיה" הפכה לשם עצם נרדף לחוסר יעילות במחצית המאה התשע-עשרה. דיקנס לא היה זקוק לדמיון מפותח

במיוחד כדי להמציא את משרד העסקים אותו תאר. כולם התנסו על בשרם בעולם הכספים והפוליטיקה בקושי הרב שבביצוע דברים על ידי פעולה ישירה. כל פעולה אזרחית או עירונית דרשה אישורים חוקיים, מסמכים ותעודות. החל מחיפוש אחר שטר בעלות על שטח קרקע וכלה ברישום נישואין, לא ניתן היה לעשות דבר ללא עזרתם האיטית והמסורבלת של בעלי התפקידים המיוחדים. עורכי דין שהכירו את הטפסים והתהליכים הנחוצים היוו חלק גדול מהגוף המקצועי המתפתח במהירות: שרותיהם היו נחוצים לשם הפעולה במסגרת החוק, ואף יותר מכך לשם מציאת פרצות מחוכמות בו.

בהתפתחות זו זכתה הביורוקרטיה הפוליטית ליחס מיוחד של זלזול כרוני. גוף זה היה בעל שליטה בלעדית על שיטות פעולה עקיפות ומיותרות, ונתן תשומת לב מיותרת לטפסים, שהביאה לבזבוז זמן רב. אך כעסו של איש העסקים על צמיחתה המפלצתית של הביורוקרטיה הפוליטית לא היה מוצדק לחלוטין. גישה כזו התעלמה מהעובדה שההתפתחות החשובה ביותר של הביורוקרטיה במהלך המאה האחרונה התרחשה בעולם העסקים עצמו: זו היתה גדולה לאין ערוך מהגידול בממדיה של הביורוקרטיה הממשלתית. לא ניתן היה לקיים רשת עולמית של סוכנים, שליחים, נציגים, מפעלים ומשקיעים מבלי לסמוך על שרותיו של צבא פקידים סבלניים, השומרים על שיגרה קבועה ועל מהלך תקין ומסודר: קצרנים, פקידי תיוק, מנהלי חשבונות, מנהלי משרדים, מנהלי מכירות, פרסומאים, רואי חשבון ועוזריהם השונים, עד לסמנכ"ל החמישי ששמו או אישורו מהווים את חותמת האחריות הסופית על פעולה כלשהי.

מציאת דיוור לביורוקרטיה זו בבנייני משרדים, בתי דירות ופרברי מגורים היתה אחת ממטרותיה החשובות של ההתפשטות העירונית. התחבורה למקום העבודה וממנו תוך פרק זמן מצומצם יצרה את אחת הבעיות הטכניות הקשות שניצבו בפני מתכנן העיר והמהנדס. לא רק הביורוקרטיה עצמה דרשה שטח משרדי ואזור מגורים: תוצרי הלוואי של השגרה שלה דרשו חלק הולך וגדל מהרובעים החדשים: תיקים משרדיים, כספות, מקומות לאכסון פעיל ולאכסון ארוך טווח, מגרשי מסדרים ובתי קברות למסמכים - בהם אורגנו כל המסמכים הקשורים לפעולת העסק לפי סדר אלפבטי, תוך התייחסות לאפשרות עתידית של צמיחה נוספת, יכולת איתור מהירה, תביעות משפטיות או חוזים נוספים המתבססים על המסמכים המתויקים.

הדור הנוכחי מוצא את הצורה המתאימה לו, החל משנות השלושים של המאה התשע-עשרה באמריקה, בסוג חדש של בנין משרדים: באורח סמלי ניתן לראותו כמעין ארון תיוק אנושי מאונך, עם חלונות אחידים, חזיתות אחידות ותנאים אחידים, הצומח מקומה לקומה תוך תחרות על אור ואויר - ומעל הכל על יוקרה כספית - עם גרדי שחקים אחרים. המגמה להרחבת שיטת השליטה מרחוק והגדלת נפח השירותים הביורוקרטיים עדיין לא באה על סיפוקה. באנגליה, לדוגמא, היה שיעור הצמיחה בסך כל התעסוקה בין 1931 ל-1951 כשמונה אחוז, בעוד התעסוקה המשרדית עלתה בששים ושלושה אחוז. ב-לונדון מועסקים במשרדים אנשים בשיעור כפול מהממוצע הלאומי.

עם התפתחות זו שלט שילוש חדש בזירה המטרופוליטית: כספים, ביטוח ופרסום. באמצעות סוכנים אלה הרחיב המטרופולין את שליטתו באזורים משניים, בתוך ומחוץ לשטח הנתון לשליטתו המדינית: כתוצאה מכך הואץ, באופן ישיר או עקיף, קצב זרימת התגמולים למרכזים הגדולים. היוזמה הכלכלית, הכוח הפוליטי והסמכות החברתית, שפעם היו מחולקים על פני השטח, רוכזו עתה בדוגמאות החדשות של רומא. כדי להשיג כסף, היה צריך להימצא במטרופולין; כדי להגיע לעמדת השפעה, היה צורך בעמדה כספית רמה במטרופולין. היו מקרים בודדים בהם נשאר זאב בודד, כדוגמת הנרי פורד, מחוץ לשיטה, ובכל זאת זכה להצלחה. אך בידוד ושליטה כזו היו ונשארו בגדר אשליה. עדות לכך היא העובדה ש-פורד עצמו, שפעם יצר מכונית המתאימה לצרכים העממיים ולחיים הכפריים, נכנע לבסוף לזוהר הסגנון המטרופוליני.

ארגון מונופוליסטי, מימון באשראי ויוקרה כספית - אלה היו שלוש הצלעות של הפירמידה המטרופולינית. (ולכל אחת מהן היתה מקבילה בכלכלה הנשלטת על ידי המדינה בארצות ה"קומוניסטיות"). כל מה שהתרחש בעיר היה קשור, במידה זו או אחרת, לאחד הגורמים הללו. המטרופולין הוא המאגר הטבעי של ההון בשלב כלכלי זה, משום שהבנקים, משרדי הברוקרים והבורסות שלו שימשו כנקודת איסוף לחסכוניותה של הארץ כולה, ובמקרה של ההון העולמי גם לעודפים הכספיים של המשקיעים הזרים. הן המשקיעים והן היצרנים נמשכו למטרופולין. ככל שהצורך בהון על בסיס אשראי היה קבוע יותר, כך היתה קירבת הלווה לבנקים חשובה יותר.

ריכוז הכוח הכספי בבנקים לאומיים או לאומיים למחצה, כמו בנק אנגליה (Bank of England), ובידי בנקאים פרטיים מחוסרי אחריות פוליטית, כמו בית רוטשילד, היה מאפיין בולט של השלב הראשון בתהליך; אך עם הזמן צמחו רשתות בנקאיות גדולות יותר בקנה מידה לאומי, כך שבמוקדם או במאוחר נמשך חלק גדול עוד יותר של האוכלוסיה - משקיעים, מפקידים, לווים וספקולנטים - למבנה המטרופוליני. כפי ש-בלזאק ראה בבירור בתחילת תהליך הריכוז - הבנקאי היה עליון. הבנקאי שלט בבובות שהופיעו על הבמה הפוליטית, אם ישירות או בעקיפין: הוא תרם לקרנותיהן של המפלגות השונות ואישורו היה נחוץ להצלחת המדיניות הפוליטית והיוזמה התעשייתית, באותה מידה שהתנגדותו היתה הרסנית מבחינתן.

משכנתאות על נכסי דלא נידי במטרופולין, שערך היה "מוגן" על ידי השגשוג והגידול הנמשכים, הפכו לעיסוקם העיקרי של בנקים וחברות ביטוח. כדי לשמור על השקעותיהם, היו חייבים מוסדות אלה להלחם בכל נסיון לצמצמם את הריכוז העירוני; משום שזה עלול להפחית את הערכים הכספיים, שהיו מבוססים על הצפיפות. דוגמא לכך היא סיכול התכנית של ממשל רוזוולט בארצות הברית לאחר שנת 1933: התכנית הציעה להעביר את תושבי שכונות העוני מהמטרופולין לפרברים, אך יישומה היה מנוגד למטרתה של סוכנות ממשלתית אחרת שהוקמה באותו זמן, ושתפקידה היה שמירה על המבנה הקיים של המשכנתאות ושערי הריבית ללא שינוי. מדיניות זו מנעה את צמצום הנטל של מחירי הקרקעות המוגזמים והצמידה את הגירעון העירוני לרמת המחירים הכללית. מעבר לכך, המדיניות של הממשלה הפדרלית, שהעניקה הקלות נדיבות באישורי מחיקת חלק מערכי הקרקע הגבוהים של שכונות העוני, לשם עידוד חידוש עירוני, לא הביאה לצפיפויות דיוור נמוכות יותר ולתנאים טובים יותר לעניים; להפך, בדרך כלל נוצרו צפיפויות גדולות עוד יותר ורווחים גדולים כתוצאה מדיוור שהוצע במקומות אלה לקבוצות אוכלוסין בעלות הכנסה גבוהה יחסית. (אופייני לתהליך היתה העובדה שהנהנים העיקריים מכך לא היו דיירי העיר אלא המשקיעים והקבלנים).

למרות שבמקור היא היתה מבוססת על התפשטות דינמית, הפכה השיטה כולה במהלך הזמן לנוקשה ואיבדה את יכולת ההסתגלות למצבים חדשים: השיטה לא היתה מסוגלת להתפשר או לוותר. בזמן הסדר של ימי הביניים אוזנו האבדות וחוסר הביטחון הבסיסי של החיים על ידי ארגון הגילדות והאחוות. במשטר המטרופוליני בוצעו שירותים אלה על ידי חברות כספיות מיוחדות: חברות ביטוח. אש, שיטפון, מחלה, נכות, תאונה ומוות - כל אלה מכוסים על ידי צורה זו או אחרת של ביטוח. במסגרת החישובים לקביעת שיעורי הביטוח התרחשו החידושים הראשונים בסוציולוגיה הסטטיסטית. במסגרת המגמה להעלאת רמת הבריאות ולמניעת התפרצות מחלות הדגימו חברות ביטוח גדולות את הערך הכספי של השיפורים בתחומים אלה, באמצעות חינוך וסיוע רפואי.

למרבה הצער, במבנה המטרופוליני הנוכחי הפך הביטוח לנסיון להשיג בטחון באמצעות ריכוז בנקודה אחת של מספר מירבי של סיכונים. בטווח הקצר יכולה חברת הביטוח להיות בעלת כושר פירעון; אך בטווח הארוך היא הופכת לאחד המרכיבים התורמים לפשיטת הרגל של המשטר ככלל. כל עוד מנגנון הייצור פועל כשורה, ממשיך זרם הסחורות והשירותים להיות רצוף. אך בצורת, סופה, רעידת אדמה, עודף סחורות, מבלי להזכיר אפשרות

של מלחמה, יזעזעו את הרקמה כולה; אם כל זה היה נכון לפני המצאת הנשק הגרעיני, מה נותר להוסיף עתה? אם שליטה היה בסיס הגיוני, היו מופנות הקרנות העודפות של חברות הביטוח לסיכון אחד, המעמיד עתה בצל את כל הסיכונים האחרים: ביטוח לשלום עולמי, הצעה כנה אותה העלה הפילוסוף ישעיה רוייס (Josiah Royce) עוד לפני זמן רב.

כדי להשלים את תהליך המונופולין של המטרופולין, יש צורך לפתח עוד יותר את השליטה החד צדדית שלו: באמצעות רכישה וצבירת יוזמות מקומיות - הקמת רשתות של בתי מלון וחנויות כל-בו שיהיו תחת שליטה ריכוזית ורווחיהן יופנו לטובת המונופולין. כדי לאטום לחלוטין את מסגרת השליטה יש צורך בצעד אחד נוסף: מונופולין יעיל של הפרסום, החדשות, יחסי הציבור, השבועונים והירחונים למיניהם, ומעל לכל, של הערוצים החדשים של תקשורת ההמונים, הרדיו והטלוויזיה. תחומים שונים אלה נובעים מנקודות מוצא מגוונות ומייצגים מטרות מקוריות ונפרדות זו מזו; אך באורח היסטורי הם היו קשורים זה לזה מאז ראשית דרכם, ובמסגרת המטרופולינית הם זכו, לבסוף, למיזוג.

אמצעי התקשורת הללו פועלים למטרה אחת משותפת: מתן אישור לאוטנטיות ולערך של סגנון החיים שצמח ממבנה המטרופולין. הם יסדו את הטעם הלאומי; הם שולטים על השוק הלאומי; הם גורמים לכל חריגה מהדוגמא המטרופולינית להראות פרובינציאלית, משונה ומיושנת. המטרה הסופית בתהליך זה הוא יצירת אוכלוסייה אחידה, הומוגנית וסטנדרטית, המותאמת לדוגמא המטרופולינית ומותנית לצורך אך ורק את אותן הסחורות המיוצרות על ידי השולטים למען הכלכלה המתרחבת בעקביות. במדינות כגון ארצות הברית, בהן היתה ההתפתחות מהירה ביותר, נראית המטרה בבידור. במצב כזה אין פלא שבשורה האחרון היתה הנוצאה על פרסום, לפי משפחה, כפולה מההוצאה על חינוך יסודי ועל יסודי. זוהי שליטה ללא מלוכה; אחדות ללא בחירה; כוח ללא אישיות.

במקומות בהם מקובצים אמצעי הכספים והפרסום מتركזים גם המעמדות המחזיקים באמצעים אלה, ללא קשר למוצאם המקורי. מונטסקייה (Montesquieu), שצפה בתחילת התהליך, תאר את השלכות החברתיות בתבונה ובדייקנות האופייניות לו: "השפע נמצא ביחס למידת האיכלוס של העיר, ובעיקר למידת ההון; כך שלמעשה הוא נמצא ביחס לעושרן של המדינות, לחוסר השוויון של חלוקת ההון הפרטי ולמספר האנשים היושבים במקומות מסוימים". ריכוז העשירים הוא תופעה מטרופולינית טיפוסית. הטכס הנסיכי של בזבז מנקר עיניים, שאינו מוגבל עתה לחצר המלכות, מעודד את תעשיות השפע המיוחדות של המטרופולין: ביגוד, מזון, קישוט, איפור. בגלל טיבעם הכללי עולמי של הסטנדרטים המטרופוליניים, מועתקות עתה אופנות העשירים ומיוצרות מחדש בקנה מידה נרחב לטובת האוכלוסייה כולה: זהו יסוד הכרחי של התעשייה המתרחבת.

למרות שבצע הכסף, החמדנות והגאווה הם המניעים העיקריים של מערכת המטרופולין, הרי שבדור השני והשלישי של הרדיפה אחר הכסף הפכה גם הצדקה לעיסוק מכובד בפני עצמו. במדינות בהן שיעור מס ההכנסה הוא גבוה, משמשות קרנות לחינוך וצדקה כאמנות החדשה של מתן כסף תוך שליטה ברורה באופן חלוקתו, וכך נוצרת הגנה קבועה לשליטה המאפשרת זאת. כשם שכמה מאות חברות גדולות שולטות בלמעלה מחצי ההון התעשייתי בארצות הברית, כך שולטת קבוצה קטנה מבין המעמדות הניהוליים והכספיים באמצעי התרבות. כאשר עולה הצורך בתמיכה בקוי הפעילות החדשים של האמנויות והמדעים, מכוונים עצמם התומכים אל הארנקים הנפוחים של המטרופולינים: שם מתמקמות, בדרך כלל, הקרנות החדשות.

לכן מחזיקים ארגונים ואיגודים שונים, הפועלים בקנה מידה לאומי ובינלאומי, את משרדיהם בניו יורק, לונדון, או פאריז. כאן נגשים הפטרונים והלקוחות: במקומות אלה מגדילה הפטרונות התחרותית את אפשרויות האינטרסים המיוחדים למצוא תמיכה כספית. משום שחלק לא פרופורציונלי של הכוח, ההשפעה והעושר נשאב מחלקה הפנימי של הארץ, חייב תושב אזור זה, המעונן

להנות מתנאים אלה, לעזוב את ביתו ולהלחם על אפשרות המחיה במטרופולין.

ישנו תנאי נוסף, שקיומו מעודד את ההצטרבות והריכוז חסרי הסדר של האוכלוסייה. ויקטור ברנפורד טען שצמיחת הביורוקרטיה של המדינות האימפריאליסטיות, שנוצרו כתוצאה מריכוז פוליטי בעת מלחמה, היתה אחד הגורמים שסייעו לשינוי עיר התעשייה, או גרמו לה להיכנע לכוח ולהשפעה של המטרופולין. המלחמה היא בית הגידול של הביורוקרטיה הפוליטית. במהלך המאה התשע-עשרה, עם התכנסות האוכלוסייה במספר מרכזים גדולים, נאלצו ההמונים לסמוך יותר ויותר על מקורות אספקה רחוקים: הרחבת בסיס האספקה ואבטחת נתיבי התנועה של הסחורות הנחוצות היו משימותיהם של הצבא ושל הצי.

כל עוד המטרופולין מסוגל, באמצעים הוגנים או פסולים, לשלוט במקורות רחוקים של מזון וחומרי גלם, יכולה צמיחת הערים הגדולות להמשיך לנצח. אפילו במדינה כמו ארצות הברית היה היחס לשטחים החקלאיים המרוחקים כאל האחזיות קולוניאליות; שטחים אלה לא זכו לקבל מבנקאי המטרופולין את ההון הדרוש מפעלי הפלדה שלהם או להגדלת הצריכה המקומית. היה צורך במלחמת העולם השנייה כדי להביא להקמת מפעלי הפלדה בחוף המערבי של ארצות הברית.

אין יסוד להניח כי כוחות אלה, המעודדים צבירה ועומס, הינם ספונטניים לחלוטין. ההיפך הוא הנכון: מאמצים ניכרים נעשו - ועדיין ממשיכים להיעשות - כדי להבטיח זאת. מסילות רכבת מתוכננות על מנת לאלץ את הנוסעים והסחורות לעבור דרך המטרופולין בטרם יגיעו למחוז חפצם. המטרופולינים הגדולים עדיין ממוקמים כעכבישים בתוך רשת של קורי תחבורה, על אף שמסילות הברזל עצמן הוקרבו לטובת המכונית הפרטית ומטוס הסילון. בנוסף לכך, בארצות הברית לא מחושב תעריף השימוש במסילות הברזל לפי עלויות השירות; התעריף נקבע באורח שרירותי, בדרך היוצרת סובסידיה לערים הגדולות על חשבון ערים אחרות, העשויות להיות קרובות יותר לנמל היציאה; זאת על אף שעלות הטיפול במטענים בערים הגדולות היתה תמיד, מפאת הצפיפות הגבוהה יותר, יקרה מאשר במקומות קטנים יותר.

הסובסידיה הציבורית של התחבורה האווירית מובילה לתוצאה דומה: השגת הצפיפות המירבית וביטול השיפורים להם היו אמורים לגרום ההמצאות הטכנולוגיות עצמן. כך התגלו רבים מיתרונותיו הברורים של המטרופולין, על שליטתו בכל משאבי הטכנולוגיה, כאשליה. פעולותיו הכבירות ומהירותו האדירה בקושי מאפשרות לו להישאר באותו מצב: למעשה, רבים מהשירותים המוצעים במטרופולין הפכו פחות ופחות יעילים במהלך חמישים השנה האחרונות. נחישות טכנולוגית איננה תרופה לחוסר אונים פוליטי ולהעדר יכולת חידוש חברתית.

4. סילוק הגבולות.

כדאי לבחון את מצב המטרופולין במושגים כלליים: מה שאחדים כינו "ההתפוצצות האורבנית" אינו אלא סימפטום של מצב כללי יותר - סילוק הגבולות הכמותיים. מגמה זו מציינת את המעבר משיטה טבעית לשיטה מכנית, מצמיחה בעלת מטרה מסוימת להתפשטות חסרת מטרה כלשהי.

עד המאה התשע-עשרה קבעו הגבולות התחבורה המקומית והאזורית חסימה טבעית על צמיחת הערים. אפילו המרכזים הגדולים ביותר - רומא, בבל, אלכסנדריה ו-אנטיוכיה - נאלצו לציית לה. אך באמצע המאה התשע-עשרה החל גורם חדש להשפיע על השליטה הבלעדית ממנה נהנה המטרופולין: אזור ההתיישבות כלל עתה גם את שדות הפחם, מרבצי הברזל ותחנות הרכבת המרוחקות. כבר בתחילת המאה העשרים הצביע פטריק ג'ס על משמעותן של מפות האוכלוסין החדשות, שחשפו באורח ברור לעין את ההתעבות הכללית ואת התפשטות המסה העירונית. ג'ס הוכיח שאזורים ומחוזות שלמים הפכו אורבניים, והוא הציע

להגדיר צורות פזורות אלה בשם נפרד מזה המגדיר את העיר ההיסטורית: "ריכוז היישובים העירוניים" (conurbation). במקביל נוספו לכוחות המקוריים שיצרו את ריכוז היישובים העירוניים גם זרם החשמל, מסילת הברזל החשמלית, ומאוחר יותר המכונית הפרטית: כך שהתנועה שהיתה מוגבלת בתחילה רק לאזורים אליהם הגיעה מסילת הברזל התרחשה עתה בכל מקום. בעוד ההרחבה הראשונית של שיטת המפעלים יצרה מספר רב של ערים חדשות והגדילה במידה ניכרת את מספר התושבים במרכזים הקיימים, הביא הפיזור הנוכחי של האוכלוסיה לעצירת הצמיחה והגדיל במידה רבה את תהליך יצירתה של רקמה אורבנית בלתי מוגדרת, ללא יחס ברור כלשהו לגרעין פנימי ברור או לתחום חיצוני נראה לעין.

התוצאה עלולה להיות ריכוז אוניברסלי של יישובים עירוניים. אלה שהתעלמו מהצעתו המקורית של ג'דס לפני כחמישים שנה "גילו" לאחרונה את התופעה עצמה, והתייחסו אליה כאילו היתה התפתחות חדשה לחלוטין. אחדים אף כינו את ריכוז היישובים העירוניים בתואר המוטעה "מגאלופוליס", למרות שזהו היפוכו הגמור של הנטייה שהביאה את העיר המקורית שנקראה כך לידי קיום. העיר ההיסטורית הגדולה יתר על המידה המשיכה להיות ישות נפרדת: ריכוז היישובים העירוניים אינו גוף מוגדר כלל ועיקר, ובמשך הזמן הוא יאבד את כל שרידי התכונות שהיו טבועות בעיר שקדמה לו.

משמעותו של סילוק הגבולות עשויה להיות מובנת בדרך הטובה ביותר על ידי התייחסות להרחבת המרכזים ההיסטוריים. כאשר רומא היתה מוקפת בחומה ה אורלית בשנת 274 לספירה, היה שטח העיר קצת יותר משלושה עשר קילומטרים רבועים. שיטחה הנוכחי של לונדון הוא פי 130 מכך; זאת בעוד ששטח זה גדול פי 650 משטח העיר לונדון בימי הביניים, שהיה כ-2700 דונם. הריכוז העירוני של ניו יורק הנו נרחב עוד יותר: הוא מכסה כ-6435 קמ"ר. אם אף מטרה אנושית לא תגרום לעצירת התנופה ולקביעת גבולות ברורים לצמיחת והתפשטות הערים, תהפוך כל רצועת החוף, מ-מין בצפון ועד פלורידה בדרום, לריכוז יישובים עירוניים רצוף. אך משה זו אינה "עיר אזורית" והיא אינה מייצגת את קנה המידה החדש של ההתיישבות, אותה מסוגל האדם המודרני לבצע; למעשה, זוהי הסוואה של מצבו האמיתי של האדם תוך מתן רשות לכוחות אוטומטיים להפוך לתחליף למטרות האנושיות.

ניתן להשוות מסות עירוניות עצומות אלה לצבא לא מאורגן המנסה למצוא את דרכו לאחר שמפקדיו נעלמו מהשטח, הגדודים והפלוגות פוזרו והחיילים נפוצו לכל עבר. הצעד הראשון בטיפול במצב כזה, מלבד הקמת פיקוד כללי, הוא קיבוץ מחדש של כוח האדם ביחידות אותן ניתן לנהל ביעילות. עד שנבין את מבנה היחידות הקטנות יותר ונהיה מסוגלים לאחד אותן במשמעת כוללת, לא נוכל לפקד על צבא שכזה ולתפעל אותו על פני שטח גדול יותר. קנה המידה של המרחקים השתנה, ו"העיר האזורית" היא מציאות פוטנציאלית, ואפילו צורך חיוני. אך התנאי להצלחתו של מאמץ שכזה הוא יכולתנו להכיר בקיומן של מגבלות טבעיות ולכפות אותן. המשמעות היא החלפת הכלכלה המטרופולינית הממוכנת בכלכלה המיועדת להגשמת מטרות החיים.

"עבוד" הפך עתה לצורה העיקרית של השליטה המטרופולינית; הצורך בשימוש המתמיד בתהליך זה הביא לקיומו של מגוון רחב של המצאות מכניות ואלקטרוניות, מהקופה הרושמת ועד המחשב האלקטרוני, המסוגל לבצע כל פעולה - מניהול ספרי חשבונות ועד בדיקת בחינות באוניברסיטה. אינטרסים ומגמות שאינם מאפשרים לתהליך העיבוד לשלוט בהם נדחים על הסף. מנגנוני העיבוד הם כה מסובכים, מפורטים ויקרים, עד כי אין אפשרות להשתמש בהם שלא במסה המונית: מסיבה זו הם מבטלים את פעולתו של הטבע אנושי הפשוט יותר - כשם שתשובות של "כן" ו"לא" אינן מאפשרות לבטא את הדקויות העדינות שבדרך כלל נחות בנקודה זו או אחרת בין התשובות המוחלטות. המקומי, הקטן, האישי והעצמאי חייבים להיות מדוכאים ונשלטים. מי ששולט במנגנוני העיבוד שולט בחייהם ובגורלם של אלה שחייבים לצרוך את מוצרי המנגנון, ושבטנאי המטרופולין אינם מסוגלים

למצוא תחליפים למוצרים אלה. העיבוד והאריזה אינם מסתיימים בקו הייצור: בסופו של דבר הם מעצבים את האופי האנושי.

בקיצור, השליטה הבלעדית בכוח ובידע, שהחלה להתקיים במצודה העתיקה, שבה לחיים בצורה חזקה ומוגדלת בשלבים הסופיים של תרבות המטרופולין. לבסוף יובאו כל היבטי הקיום תחת שליטה מלאה: מזג אויר מווסת, תנועה מכוונת, התאגדות מכוונת, ייצור, מחירים, פנטזיות ורעיונות מכוונים וקבועים מראש. אך המטרה היחידה של השליטה, מלבד הרווח, הכוח והיוקרה של השולטים, היא האצת תהליך התחזקותה.

קל לזהות את המטיפים לצורת חיים זו: השיטה כולה, בשלבים הסופיים שלה, מבוססת על הגדלת הידע הסודי, ולפיכך גם הניתן לשליטה. חלוקת כוח העבודה המאפשרת מחקר מדעי מיומן מגבילה, במקביל, את מספר האנשים המסוגלים לחבר את החלקים לגוף אחד. אך היכן נמצאים האלים החדשים? הכור הגרעיני הוא כס המלכות שלהם: תקשורת הרדיו וטיסות החלל הם האמצעים האלוהיים של קשר ותחבורה; אך מאחורי הסוכנים הזוטרים של האלוהות ניצב חדר הבקרה עצמו, עם הישות האלוהית האלקטרונית, הנותנת את החלטותיה המהירות כברק ואת התשובות המנוסחות ללא פגם. זיגמונד פרויד טען שתחילת האמנות היצירתית נראית בגאוותו של התינוק לאחר שעשה את צרכיו. כעת ניתן לראות את הביטוי הסופי של תהליך זה בציורים ובפסלים שתכניהם מציגים מידה דומה של גאווה ואוטונומיה - וגם תוצאה דומה.

אחת מזכויות הבכורה העתיקות של האלים היתה יצירת אדם מבשר, כמו אטום, או בצלמם, כמו האלוהים השמיים. אם הכמורה המדעית תתקדם עוד כברת דרך קלה, היא תצליח לעבד ולהציג לראווה גם גרעין אנושי בגודל טבעי; דגמים לכך ניתן כבר לראות בגלריות האמנות שלנו. תוצר זה יראה בדיוק כמו אדם המוקף ב"חליפת חלל": למראית עין חרק במעטפת ענקית. אך הפנים לא יוכלו להביע דבר, כמו פניו של אדם מת. ומי ישים לב להבדל?

5. הענקיות המתפרשת.

מבט מהאוויר על לונדון, בואנוס איירס, שיקאגו או סידיני, או סקירה של מבנה העיר כפי שהוא משתקף במפה העירונית שלה יעלו את השאלה הנוקבת: מהי צורת העיר, וכיצד היא מגדירה את עצמה? כלי הקיבול המקורי נעלם לחלוטין: ההבדל הברור בין העיר לכפר אינו קיים עוד. כאשר העין מביטה לכיוון קו האופק לא ניתן לזהות צורות מוגדרות כלשהן פרט לאלה הנוצרות על ידי הטבע: כל הנראה לעין הוא מסה מתמשכת וחסרת צורה. ערטילאיות הכלל מאפיינת גם את הפרט, וככל שנתקרב למרכז כך נתקשה להבחין בין החלקים הקטנים המרכיבים אותו.

מפאת חוסר הצלחתה של העיר בחלוקת הכרומוזומים החברתיים שלה ובגרימת תהליך של התפצלותם לתאים חדשים, שכל אחד מהם נושא עימו חלק מהמורשת המקורית, ממשיכה העיר לגדול באופן לא טבעי, ואפילו סרטני, על ידי שבירה מתמשכת של הרקמות הישנות וצמיחה מופרזת של הריקמה החדשה וחסרת הצורה. העיר סופגת כפרים ועיירות קטנות והופכת אותם לשמות סתמיים; במקומות אחרים היא משאירה את אמצעי הממשל המקומי על כנם ואפילו מסייעת לחזרתם של אלה לעמדת הכוח המקורית שלהם, כמו ב-צ'לסי וב-קנסינגטון בעיר לונדון; אך בכל זאת היא עוטפת את האזורים האורבניים הללו בארגון הפיסי שלה והופכת את האדמה הפתוחה, שסייעה לשמור על זהותם ואחדותם, לאזורים בנויים. לעתים יוצרת שיטת הרחובות המתפשטת מסלול מסודר והגיוני, ולעתים מהווה התוצאה הסופית רשת מטורפת שאפילו לא מסוגלת לשמש לצרכי התנועה: אך ההבדל בין הסוגים השונים של סדר זה הינו רק הבדל במידת ההתפשטות, הבלבול וההרס.

כאשר מתרחקים מהמרכז הופכת הצמיחה האורבנית לחסרת מטרה ורציפות במידה רבה עוד יותר, פרט למקומות בהם הותירה

עיררה כלשהי את חותמה המקורי, המזכיר חיים סדירים יותר. העין האנושית אינה מסוגלת להקיף את המסה המטרופולינית במבט אחד. אף מקום ריכוז, פרט לסך כל הרחובות, לא יכול להכיל את כל התושבים בעת ובעונה אחת. המוח האנושי אינו מסוגל לקלוט יותר משמץ מן הפעילויות המורכבות והמיומנות ביותר של התושבים. אובדן הצורה והעצמאות, התסכול המתמיד והטירדה שבפעילויות היומיומיות - וזאת מבלי להזכיר את התקלות והעיכובים - כל אלה הפכו לתכונות נורמליות של צורת החיים המטרופולינית. יש שם מיוחד לכוח, כאשר הוא מרוכז בקנה מידה שכזה: הוא נקרא חוסר אוניס.

הענקיות של המטרופולין אינה רק תוצאה של הקידמה הטכנולוגית. בניגוד לאמונה העממית, צמיחת הערים הגדולות קדמה לשיפורים הטכניים המשמעותיים של מאתיים השנים האחרונות. אך שלב המטרופולין הפך לאוניברסלי רק כאשר האמצעים הטכניים של העומס והצפיפות היו מספיקים - והשימוש בהם היה רווחי לאלה שייצרו או ניהלו אותם. אם כן, המטרופולין המודרני הוא דוגמא יוצאת דופן של פיגור תרבותי מיוחד בתוך המציאות הטכנית עצמה. במלים אחרות, המשכיות של הצורות והמטרות הבלתי מתאימות על ידי האמצעים הטכניים המתקדמים ביותר של תרבות מפגרת מבחינה חברתית. המכונות והשירותים שהיו מסוגלים להוות אמצעים לחוסר ריכוזיות בסדר המתמקד בחיים עצמם הפכו, למעשה, לאמצעים להגברת הצפיפות או לכאלה המאפשרים הקלה זמנית ולא משמעותית - תמורת מחיר.

לאנשים הפועלים במסגרת המגבלות האידיאולוגיות של צורת חיים זו נותרה רק התפיסה הכמותית של שיפור: הם מנסים לבנות בנינים גבוהים יותר, רחובות רחבים יותר ומגרשי חנייה גדולים יותר: הם יכפילו את מספר הגשרים, הכבישים המהירים והמנהרות ויקלו על הכניסה לעיר והיציאה ממנה, אך יצמצמו את השטח העירוני המיועד לכל פעולה שאינה התחבורה עצמה. תכניתו של פרנק רייט לגורד שחקים שגובהו מייל אחד (1.6 קילומטרים) הינה הבאת התאוריה של פיתוח ערים לכדי אבסורד מוחלט. הצורה הסופית של עיר כזו תהיה דונם של בנין על כל אלף דונם של כבישים מהירים ומגרשי חניה. אזורים רבים הולכים ומתקרבים במהירות למצב זה.

כלכלה מתרחבת המוקדשת לרווח, ולא למימוש צרכי החיים, יוצרת בהכרח דימוי חדש של העיר: קיבה הולכת ומתנפחת, הצורכת ללא הפסקה את התוצרת של הייצור התעשייתי והחקלאי בתגובה ללחצים עיקביים של הטפה ופירסום. לפני מאתיים שנה איש לא הטיל ספק בצורך בכלכלה שכזו, ובארצות מוכות רעב היא ממשיכה להיות נחוצה גם כיום: אין ספק שהיא מסוגלת להעלות את האוכלוסיה אל מעבר לסף הגויעה מרעב. אך במדינות המערב, ובעיקר בארצות הברית, נפתרה בעיית המחסור, ללא קשר לחלוקה וליחס לצרכים האורגניים, רק כדי ליצור סוג חדש של בעיות מביכות לא פחות: השביעה והרוויה עד כדי קבס. כיום הפכה ההתפשטות למטרה בפני עצמה: כדי לאפשר אותה משתמשים שליטי החברה בכל אמצעי אפשרי של בניית פירמידות. למרבה הצער, כאשר כלכלה מכוונת את עצמה לקראת התפשטות, הופך עד מהרה האמצעי למטרה. עוד יותר מצער מכך היא העובדה שהתעשיות אשר מרויחות מהתפשטות כזו חייבות, כדי לשמור על תוצרתן, להקדיש את עצמן לסחורות הנצרכות תוך זמן קצר, אם משום טבען או בשל איכותן הירודה, המחייבת את החלפתן תוך זמן קצר.

על אותו משקל, העיר עצמה ניתנת עתה לצריכה, אפילו לבזבז: כלי הקיבול חייב להשתנות באותה מהירות בה משתנים תכניו. צורך זה מסכל את מימוש הפונקציה של העיר כגורם להמשכיות אנושית: הזכרון החי של העיר, שפעם איחד דורות רבים ומאות שנים, לא יכול עוד להתקיים במציאות החדשה. התושבים חיים בתנופה של הרס עצמי, מרגע לרגע. הפרא העני ביותר בעידן האבן לא חי מעולם בקהילה חסרת מוסר וחסרת אמצעים שכזו.

דימויו של התייעוש המודרני, כפי שביטא אותו צ'רלס צ'פלין ב"זמנים מודרניים", הוא היפוכה של המציאות המגאלופוליטית. הוא תאר את העובד כפועל מיושן המבצע עבודה שחורה, כבול

למכונה ומוזן באורח מכני בעודו ממשיך להפעיל אותה. דימוי זה שייך ל-קוקטאון. העובד החדש, החי במטרופולין, השתחרר בהדרגה מתהליכי הייצור: העמל השוחק שהפך את המפעל של המאה התשע-עשרה לנורא כל כך הפך לקל יותר באמצעות הבטחון, השרותים החברתיים, העוזרים המכניים והאוטומטיזציה המוחלטת. העבודה בתעשיות הקלות שוב אינה כה ברוטלית: אך האוטומטיזציה הפכה אותה לעוד יותר משעממת. האנרגיה והדבקות שפעם הוקדשו לתהליכי הייצור מופנים כעת, בלית ברירה, לצריכה.

העובדים בתעשייה המתרחבת כבולים למנגנון הצריכה באלף קשרים ואמצעי שליטה מתוחכמים: חיים טובים מובטחים להם, כל עוד ימשיכו לבלוע ללא סינון את כל מה שמציעה להם המכונה ויתחייבו לא לדרוש דבר שאין היא מסוגלת לייצר. ארגון הקהילה המטרופולינית מתוכנן לקטול את הספונטניות והכיוון העצמי. צריך לעצור באור אדום ולהמשיך בנסיעה באור ירוק. אנחנו רואים את מה שאנחנו צריכים לראות, ואנחנו חושבים מה שאנחנו צריכים לחשוב: התרומות האישיות, כמו מיסי ההכנסה והבטחון, מנוכים כבר במקור. בחירה, מיון, הבדלה, ספקנות, שליטה עצמית עד לכדי הנזרות, הדבקות בסטנדרטים שונים מאלה הנהוגים בשוק וקביעת גבולות שאינם מבוססים על צריכה מיידית - אלה הן כפירות חמורות שקוראות תגר על המיתוס המגאלופוליטני וגורמות למגמת צמצום בכלכלה שלו.

6. צללי ההצלחה.

כדי להאמין שהתרבות האנושית הגיעה לשיא נפלא במטרופולין המודרני יש הכרח להמנע מראיית הפרטים הקודרים של השיגרה היומיומית. תושב המטרופולין מנסה להרגיל את עצמו לעשות: הוא לא חי בעולם האמיתי, אלא בעולם של צללים, המוקרנים ללא הרף מסביבו באמצעים של נייר, צלולואיד ואורות המכוונים בפקחות רבה: עולם בו הוא מוגן מהשפלות החיים על ידי זכוכית, צלופן ופלסטיק. בקיצור, עולם של הוזים מקצועיים ושל קרבנותיהם התמימים.

הדברים האמיתיים והנראים לעין במטרופולין הם אלה שהועברו לנייר או זכו לצורה עוד גשמית - מיקרופילם או רשמקול. הרכילות היומית המהותית של המטרופולין אינה עוד זו של אנשים הנפגשים פנים אל פנים בקרנות רחוב, ליד שולחן האוכל או בשוק: כמה עשרות אנשים הכותבים לעיתון וכמה עשרות אנשים אחרים המשדרים ברדיו ובטלוויזיה מספקים את הפירוש היומי של התנועות וההתרחשויות תוך זריזות ומיומנות. כך נמצאות גם הפעילויות האנושיות הספונטניות ביותר תחת מעקב מקצועי ושליטה ריכוזית.

כל הפעולות העיקריות של המטרופולין קשורות ישירות לנייר ולתחליפים הפלסטיים שלו; ההדפסה ועיצוב התוצר הן התעשיות העיקריות המתנהלות בו. גם פעילויות המשרדים במטרופולין קשורות ישירות לנייר: מכונות החישוב, היומנים, ספרי החשבונות, הקטלוגים, החוזים, השטרות, המשכנתאות, המזכרים, המאזנים, התשקיפים, הפרסומים, כתבי העת, והעיתונים היומיים. כבר במאה השמונה-עשרה הבחין מרסייה בצורה המטרופולינית של המגיפה הלבנה. השיטות המודרניות של השכפול וההעתקה לא הקטינו את שיעור המגיפה: הן רק החליפו שיטות קלות ופשוטות, שבדרך כלל היו מספקות, בתייעוד מדויק יותר, שמורכבותו ועלויותיו אינן נמצאות ביחס כלשהו לערך המידע השמור עליו. מה שהיה זרם דק בימיו של מרסייה הפך היום לנהר גועש של נייר.

ככל ששעות היום חולפות, כך גדלה ערימת הנייר: פחי האשפה מתמלאים ומתרוקנים ומתמלאים שוב. סרט הטלקס מעביר את עדכוני מחירי המניות ואת החדשות היומיות; התלמידים בבתי הספר ובאוניברסיטאות ממלאים את מחברותיהם, מעכלים ומקיאים את תכני הספרים, בהכנים עצמם ליום הבחינה. בתאטרון, בספרות, במוסיקה ובעסקים נוצרות דמויות בעלות אופי משלהן - על גבי הנייר. החוקר עם תוארו ופרסומיו,

השחקנית עם קטעי העתונות שנכתבו אודותיה, ואיש הכספים עם המניות וזכויות ההצבעה שלו - כל אלה מודדים את כוחם וחשיבותם לפי כמות הנייר שהצליחו לרכוש. אין פלא שהאנרכיסטים המציאו את הביטוי המדכא: "שירפו את המסמכים!" פתרון זה ישמיד את העולם כולו מהר יותר מכפי שתעשה זאת רעידת אדמה כלל עולמית, וכנראה שבצורה מוחלטת יותר ממטר של פצצות מימן.

עולם המטרופולין הוא, אם כן, עולם בו בשר ודם הם פחות אמיתיים מאשר נייר, דיו וצלולואיד. בעולם זה מסות האדם הגדולות, שאינן מסוגלות להשיג אמצעי מחיה מלאים ומספקים, רואות את החיים באופן שיטחי, בדיוק כמו הקוראים, הצופים והמאזינים הפאסיביים. בשיגרת חיים שכזו, שנה אחר שנה, בריחוק מהטבע הסובב אותם ולא פחות רחוק מהטבע הנמצא בתוכם, אין פלא שהאדם המודרני מעביר עוד ועוד פונקציות של החיים, ואפילו את המחשבה עצמה, למכונות אותן יצרו ממציאי צורת חיים זו. בסביבה כזו יכולות רק המכונות לשמור על חלק מתכונות החיים, בעוד שבני האדם מצטמצמים בהדרגה לגיבוב של רפלקסים, ללא דחפים של הנעה עצמית או מטרות עצמאיות: "האדם ההתנהגותי".

7. העומס והקלתו.

עובדות העומס המטרופוליני אינן ניתנות להכחשה; הן נראות לעין בכל שלב של חיי העיר. ניתן להתקל בעומס בעיכובים התמידיים בתנועה, הנובעים מצפיפות של כלי רכב באזורים בהם ניתן לנוע בחופשיות רק תוך שימוש בזוג רגליים אנושיות. ניתן להתקל בה במעליות המשרדים הצפופות או בקרונות הרכבת התחתית הדחוסים והנודפים צחנת זיעה אנושית; העדר שטחים מספיקים למשרדים, בתי ספר, בתים ואפילו בתי קברות. הצורה אותה השיג המטרופולין היא צורת ההמון: חוף הים הגדוש בהמוני אדם או הצופים העומדים בצפיפות מחניקה מסביב לזירת האגרוף או מגרש הכדורגל. עם הגדלת השימוש במכונות הפרטית הופכים גם הרחובות והשדרות למגרשי חניה, והכבישים המהירים הסובבים את העיר מגדילים את הדרישה למוסכים ולמגרשי חניה נוספים. בעצם הקלת הגישה למרכז המטרופולין, הפכו אותו מתכנני העומס לבלתי אפשרי לחיים.

עלויות העומס עצמו - מניעת הפעילויות הכלכליות המהותיות של אזור המטרופולין - מוגדלות במידה ניכרת על ידי עלויות השיטות המכניות לחלוטין של ההתגברות על העומס. עלויות אלה, גם אם היו נסבלות מבחינה אנושית, היו נדחות זה מכבר משום ההפרזה הכספית שבהן - במידה וסטנדרטים כלכליים הגיוניים היו לוקחים חלק כלשהו בגיבוש המיתוס המטרופוליני.

הגבולות הפיסיים הטוהרים של ההתפשטות המטרופולינית נקבעים בעיקר על פי שלושה תנאים: כמות המים אותה ניתן לספק למסת אוכלוסייה אחת מבלי לפגוע באוכלוסייה שכנה; שטחי האדמה האפשריים לשימוש לפני שמטרופולין אחד יהפוך לחלק ממטרופולין סמוך לו; לבסוף, עלות התחבורה במושגי כסף וזמן, משום שעם הגדלת המרחק מהמרכז תחל החלשות בכוח המשיכה של המטרופולין, עד ליצירת מצב בו נסיעה למרכזים אחרים תהיה עדיפה, בתנאי שאלה יציעו יתרונות כלכליים זהים למטרופולין. זוהי דרך הפעולה של תנאים אלה:

ראשית, הדרישה למים. כאשר המטרופולין הופך צפוף יותר נזנחים הברורות והנביעות המקומיות לטובת מאגרים גדולים יותר, כדוגמת הנהרות הגדולים שמי השתיה המזוהמים שלהם הרעילו את תושבי פאריז, לונדון ו-רומא עד אמצע המאה התשע-עשרה. גם עתה מהווים מי השתיה של רוב הערים הגדולות סכנה לבריאות, בעיקר בעונת החורף, ולכן נהוג להוסיף להם כלור דרך קבע. בנוסף למערכת קרוטון, שהחלה לפעול ב-1842, נאלצה ניו יורק כחמישים שנה לאחר מכן לקבל אספקת מים מהרי הקטסקיל, המרוחקים ממנה כמאה וששים קילומטרים. כל קילומטר נוסף של צנרת ומנהרות וכל מאגר מים נוסף מעלים את עלות יחידת הצריכה; אך שנת בצורת אחת, כמו זו שעברה על ניו

יורק ב-1951, יכולה להביא את העיר קרוב מאד למצב סכנה. בינתיים, התפשטות המטרופולין גורמת לא רק להפסקת השימוש במקורות מים מקומיים, אלא אף לירידת מפלס מי התהום כתוצאה מייבוש ביצות והפסקת עיבוד שטחי אדמה רבים; זאת בעוד השימוש התעשייתי במים וצריכתם הגבוהה במערכות מיוזג האויר בארצות הברית מחמירות את סכנת המחסור גם בשיעורי האוכלוסין הנוכחיים.

הפתרון היחידי למחסור הכרוני במים בריכוזים המטרופוליניים הוא התפלת מי ים בכמויות גדולות; אך גם אם ניתן יהיה לעשות זאת תוך שימוש באנרגיה גרעינית או באנרגיה הזולה של אור השמש, סביר להניח שהתוצר לא יהיה ראוי לשתיה יותר מהמים המותפלים כיום באניות; תהיה האנרגיה הדרושה לתהליך זולה ככל שתהיה, עלות הייצור תתווסף בכל מקרה למחיר הגואה של המים כיום.

עלות מערכת התחבורה הפנימית בעיר הגדולה היא אימתנית לא פחות; אך כמה מהגורמים החשובים ביותר בה אינם ניתנים לחישוב מדויק. עלות ההון הראשונית להקמת מערכות תת קרקעיות, מנהרות, גשרים ואוטוסטרדות, על הפעולות ההנדסיות המסובכות הקשורה בכך, הינה גבוהה בהכרח; אך זהו רק חלק מהנטל הכללי. שנה אחר שנה יש להוסיף לכך את עלות הפחם והחשמל הנצרכים בהעברת האנשים ממקום למקום. מעל לכל, יש להוסיף לחישוב את הגורמים האנושיים - שחיקה פסיכולוגית, שעמום, טירדה ודכאון - שהם תוצאותיו של המעבר היומי ממקום המגורים לעבודה וחזרה: דקות ושעות שבשעות השיא אפילו לא יכולות להיות מנוצלות להרגעות עם העיתון היומי. לכך יש להוסיף את עייפות המסע, את החששות למחלות מדבקות בקרונות העמוסים ואת ההפרעות הנגרמות למערכת העיכול בשל המתח והחרדה הקשורים בהגעה למקום העבודה בזמן. אין ספק שכל תכנית לשיפור איכות החיים באזורי המטרופולין צריכה, כדרישה מינימלית, להשיג את צמצום הזמן והמרחק הנחוצים לתחבורה היומית.

אמרוסון אמר שהחיים הם ענין של ימים טובים; אך החיים הם גם ענין של דקות טובות. מי יכול להחליט אילו אמצעים אינם נחוצים לעובד המטרופולין, כדי לפצותו על עשרים, ארבעים, או ששים הדקות אותן הוא מבלה כל בוקר וערב בביובי האדם המטרופוליניים - אפילו אם הם יעילים כמו ב-לונדון או ב פאריז או מפואריס כמו ב-מוסקבה? מצד שני, הליכה ברגל לעבודה, עד קילומטר וחצי ביום, היא ברוב העונות סם מחזק לעובד הנייח, המבלה את רוב זמנו במפעלי ובמשרדי המטרופולין ביושבו ליד שולחן, מכונת כתיבה, מכונת אריגה או ארון תיקים.

על ידי בניית מרכזי משנה שיהיו מבוססים על תנועת הולכי הרגל בתוך אזור המטרופולין ניתן יהיה להמנע מחלק ניכר של בעיות התחבורה העירוניות. כדי להפוך את המסעות ההכרחיים בתוך המטרופולין לקלים ומהירים ככל האפשר, יש הכרח לצמצם את מספר המסעות המיותרים ואת אורכם למידת המינימום. ניתן לבצע זאת רק על ידי צמצום המרחק שבין הבית למקום העבודה.

תכנית ברביקאן (Barbican) ב-לונדון, המיועדת להשגת מטרה זו, היא השלמה הכרחית למדיניות הערים החדשות - למרות שלמרבה הצער היא בוצעה בקנה מידה שעלול לסכל את המטרה לשמה נועדה.

מה שנכון לגבי ההעברה היומית של אנשים אל מרכז המטרופולין וממנו, נכון גם לגבי העברת סחורות; העומס לא רק מאט את מעבר הסחורות ברחובות, אלא אף מאריך את משך הזמן הנחוץ לפריקתן: שני שינויים אלה מגדילים את העלות. הכפלת מספר כלי הרכב הנעים במהירות גבוהה הביאה, למעשה, להאטה הדרגתית של התנועה ולהכפלת עלויות התעבורה. לפי סקר שנערך בעיר ניו יורק בשנת 1907 נעו המרכבות הרתומות לסוסים במהירות ממוצעת של 18 קמ"ש: כיום לא עולה קצב הזחילה הממוצע של המכוניות בשעות היום על 9 קמ"ש. הגידול הצפוי בצפיפות היחסית של הבנינים, באזורי העסקים והמגורים כאחד, תאט את הקצב עוד יותר. באשר למחיר הכספי של העומס, הרי שבשנות העשרים הוא הוערך בסביבות 150,000,000 לשנה. כיום חייבות סחורות המועברות בין שני רובעים שונים של העיר ניו

יורק במס מיוחד; הנתונים הסופיים - הגדלים במידה ניכרת בשל האיגודים המקצועיים הנעזרים בבריונים, השולטים במזחים ועל עסקי המשאיות - הגיעו למספרים אסטרונומיים.

אך אם עלויות העומס במטרופולין הינן מפחידות, הרי שעלויות הפחתת העומס אינן מעודדות יותר. בארצות הברית, עם העלמת העין המכוונת של הרשויות המוניציפליות, מתפשט שיעור חסר תקדים של האוכלוסיה על פני האזורים הכפריים בחפשו, כפי שראינו, תנאים לחיים ביתיים נוחים. בכל רחבי העולם מתרחש עתה פיזור אוכלוסין דומה בקצב הולך וגובר. בנסותם להתגבר על העומס פעלו מובילי הפיזור ומעודדיו כאילו שטח בלתי מוגבל הינו תחליף נאות לקהילה מאורגנת ומעוצבת היטב.

הגורם העיקרי השומר על פיזור זה מפני קבלת אופי אקראי לחלוטין הם האוטוסטרדות והכבישים המחברים, שאיפשרו את המבנה מלכתחילה. "משיכת הטכנולוגיה", ציין אחד הצופים ב"עיר הנזחית", "היא באורח עיקבי לכיוון אמצעים מהירים יותר שיסיעו אותנו למרחק רב יותר מהעיר". דעה זו היא כה פופולרית עד כי הסופר כלל אינו טורח לתמוך בה. כמו כן, הוא אינו מסביר כיצד משיכת הטכנולוגיה צריכה להגדיר בעצמה את הצרכים האנושיים ולזכות ביחס של מטרה בפני עצמה, לפני יאלצו כל המטרות האנושיות האחרות להשתחות. הסבר שכזה הוא הטלת ספק בהנחות היסוד ובתפיסות המקודשות עליהן נבנתה כלכלת המטרופולין.

8. כלי הקיבול המתפוצץ.

עתה כבר ברור שהעומס וההתפשטות של המטרופולין הן שתי תנועות המשלימות זו את זו, למרות שהן מייצגות את תחילתו וסופו של המחזור המגאלופוליני. המטרופולינים החשובים בעולם מייצגים ריכוז עצום של כוח פוליטי, כספי וטכנולוגי, המתפתח בדרך כלל בסדר זה: לעתים הם אף זוכים לעידודם של ריכוזים דתיים וחינוכיים בעלי עוצמה שווה. שליטה בלעדית זו היא כה יעילה, אופן השליטה הוא כה חזק והגמול הוא כה ניכר, עד כי אלה היסוד לתקופה מסוימת את העונשים האנושיים של הצפיפות העירונית: תנאים שצריכים להיות אותות קלון הפכו כמעט לעיטורי כבוד.

באורח מוזר לא זכתה כמעט להתייחסות דווקא ההצדקה החשובה ביותר לעומס המטרופוליני. בפעולתם של כוחות אלה טיפלה העיר הגדולה, במהלך המאה התשע-עשרה, בפונקציות שמעולם לא היו קיימות בקנה מידה שכזה קודם לכן: התאגדויות משותפות וחברות של אנשים בעלי תפיסות זהות, המעוניינים בהשגת מטרות זהות, בכל תחומי החיים האנושיים. עד לתקופה זו היו הכנסייה, האוניברסיטה, בית הספר והגילדה המוקדים העיקריים של הפעילויות המשותפות, מלבד, כמובן, העיר עצמה. כבר בימי הרנסנס המוקדמים החלו התאגדויות חדשות לשגשג וללבוש צורות שונות: חברות מדעיות, מוזיאונים, מועדונים חברתיים, חברות ביטוח, מפלגות פוליטיות, קבוצות כלכליות, חברות היסטוריות ואחוות מסוגים שונים.

למרות שהמטרופולין של המאה התשע-עשרה התגאה באינדיבידואליות שהיתה בו, היתה משמעות רבה יותר לטווח ולמיגוון הרב של ההתאגדויות השיתופיות ההתנדבותיות שפעלו בגבולותיו. עדות לכך היא הרשימה הארוכה מאד של מועדונים והתאגדויות במדריך הטלפונים של כל עיר גדולה בארצות הברית: אלה הם תוצרי לוואי של הריכוז המטרופוליני, והם ימשיכו לשגשג כל עוד יכול חלק גדול מחבריהם להגיע לפגישות הקבועות - לפחות אחת לשבוע או אחת לחודש. על בסיס מוצק זה מתאפשרת גם פעילותם של ארגונים רחבים יותר, בעלי אופי לאומי או בינלאומי.

כפי שריכוז הכוח הפוליטי והכלכלי במצודה יצר מוסדות עירוניים ויתרונות חברתיים, למרות שהשליטים לא התכוונו לכך, כך היה גם עם שגשוגם של המועדונים וההתאגדויות. בכל מטרופולין, גדול ככל שיהיה, ניתן למצוא לפחות חצי תריסר אנשים המחזיקים בדעות זהות לגבי נושאים שונים. זוהי תרומה

משמעותית של ההתפתחות האנושית; חלק לא קטן מהכבוד הניתן להמצאות הטכנולוגיות, בשל יצירתיותן ויצרנותן, מגיע למעשה לצורות ההתאגדות השונות.

בקיצור, למרות שהעומס במטרופולין נטה לדכא או להרוס את הריקמה הטבעית של השכונות והקהילות הקטנות, הוא סייע ביצירת אברים חדשים בעלי אופי בררני ומצומצם יותר, שהיו אפשריים בשל נגישותם לאוכלוסיה גדולה יותר. לכך יש השלכות חשובות על תכנונם העתידי של אזורים וערים.

אנו עומדים כעת בפני מצב שלא היה כדוגמתו בהיסטוריה: למרות שכלי הקיבול העירוני כבר התפוצץ, ממשיכים המגנטים המוסדיים לשמור על חלק ניכר מכוח המשיכה המקורי שלהם. בכל האזורים המטרופוליניים נשפכת האוכלוסיה לשטחי הפרברים, לשטחים החקלאיים ולכל מקום שאינו עירוני באופיו, בקצב הרבה יותר מהיר מזה שאיפיין את ההתנתקות המקורית למרכז. אך המאגר עצמו, ליבת המטרופולין, אינו מתרוקן. בשנת 1940 נראה כי קצב הצמיחה הולך וקטן, ובסמוך לשנת 1980 יגיע למצב של יציבות. תכניות בנייתה של אנגליה לאחר מלחמת העולם השנייה היו מבוססות על ירידה מובטחת במשיכת המטרופולין, וכתוצאה מכך מאופיינים מבצעי הבינוי הללו במבנה צפוף פחות מאשר בתקופות קודמות.

אך הן קצב הצמיחה הכללי והן קצב הצמיחה העירוני עברו מהפך פתאומי במהלך עשרים השנים האחרונות, אפילו באזורים המתועשים ביותר, ומגמת עלייה קיצונית עוד יותר בכלכלות המפותחות פחות. אחד הגורמים לכך הוא המעבר התעסוקתי, בארצות המפותחות והמתפתחות כאחד, מעיסוקים תעשייתיים וחקלאיים לשרותים ומקצועות אחרים. במקרים אחרים, כמו ב-לונדון, גרמה העליה בתעסוקה האדמיניסטרטיבית להגברת המשיכה האופנתית של המרכז, עם ההזדמנויות הרבות שהציע בתחומי הצריכה השונים. זו היתה תגובת נגד משמעותית לנטייתן של תעשיות רבות לעבור מהעיר אל האזורים הכפריים יותר.

כתוצאה מכך לא חלה ירידה משמעותית כלשהי בצפיפות המטרופולין, מלבד הנטישה הזמנית במהלך שנות המלחמה: למעשה, ההיפך הוא הנכון. אך קצב הצמיחה המהיר איפיין גם את האזורים הסמוכים לעיר; כדי להגדיל את היקף הבעיה האורבנית, הפכו עיירות כפריות ומרכזים אזוריים, בהם היתה איכות חיים טובה יותר, למוקד הצמיחה המטרופולינית. עיירות אלה החלו להפגין את אותן מגרעות סביבתיות וחריגות תקציביות ואותן בזבוז על פתרונות מכניים מיותרים במקום להתמקד בשיפורים אנושיים חיוביים. כך הפכה הצורה המגאלופוליטית החדשה לאוניברסלית.

בתהליך זה יש לזכור כי למרות שהתחבורה המהירה והתקשורת המיידית שינו את קנה המידה של ההתפתחות העירונית, הם לא שינו את המבנה האופייני לה. השינוי העצום התרחש למעשה במסגרת אורבנית מיושנת למדי. שיפורים טכנולוגיים מהירים תוך רדיפה אחר מטרות מיושנות או פרימיטיביות - זהו טיבעו של השלב הסופי בפירוק המגאלופוליטי, כפי שהוא נראה בתכנון הערים ובתכניות לרצח המין האנושי באמצעים אטומיים, ביולוגיים וכימיים. אפילו שיעור הלידה הגבוה עלול להיות סימפטום של התדרדרות זו: במחקרו לגבי חברות חרקים, ציין ווילר כי התרבות מופרות מלווה בדרך כלל בעצירת צורה אחרת של התפתחות ביולוגית.

לאור מימדיו של תהליך הפיכת המטרופולין למגאלופולין חסר צורה, לא ניתן להניח כי אפשר לפתור את הבעיה באמצעים מקומיים. בנוסף לכך, גם פתרון של הרחבת תחום הפעולה הפוליטית - הקמת ממשלות מטרופוליניות מקומיות - לא יהיה יעיל. פילדלפיה יישמה פתרון זה כבר באמצע המאה התשע עשרה, בכך שהפכה מחוז גדול לעיר - כאשר העיירות המרכיבות אותה היו בסך הכל כפרים קטנים. אזור זה אינו שונה משאר האזורים שלא זכו לאיחוד הסימלי, מלבד העובדה שבאזורים האחרים נשמרה מידה רבה יותר של אוטונומיה ואופי עצמי. הבעיות הפנימיות של המטרופולין ושל האזורים הכפופים לו הן בבואות של התרבות כולה, הפועלת לקראת התפשטות באמצעים מדעיים והגיוניים כביכול, לקראת מטרות שבהדרגה הפכו יותר ויותר

ריקות מתוכן, ילדותיות, ברבריות, פרימיטיביות וחסרות כל הגיון.

יש צורך לתקוף בעיה זו בבסיסה; אך רוב התכניות הנוכחיות, כולל אלה המציעות להכיל אזורים אורבניים גדולים עוד יותר במסגרת תשתיות של מינהל פוליטי סיטוני, מציעות למעשה להחזיר את הלבנה להר וזוב לאחר התפרצותה.

לא ניתן להביא לחידוש העיר באמצעות החלפת הצורות הישנות בבנינים חדשים, המתאימים לתכנון בלתי מתאים של צמיחת ערים ומבוססים על יסודות אידיאולוגיים בלתי מתאימים באותה מידה. כל עוד ימשיכו הכוחות הנוכחיים לפעול, ימשיך אזור חוסר הארגון העירוני להתרחב; ובפעולת ההתרחבות, כתגובה ל"משיכת הטכנולוגיה" ולרצון להשיג רווח מידי, יתאחדו המטרופולינים זה עם זה ויאבדו את השטחים הפנויים המקיפים אותם.

אם כן, עצם המאמץ להמלט ממגאלופוליס חוסם את דרכי המנוסה. לא ניתן להשיג דבר בסוג חדש זה של חברה על-עירונית, אלא אם כן תנוהל היוזמה על ידי ארגון ענק, הפועל במבנה אחיד ונשלט על ידי מטה מרכזי. משום שאין יותר חשיבות למקום בו ימוקם מרכז השליטה, תעלם הסיבה האחרונה לקיום העיר באותו רגע בו תקבל צורה של ריכוז יישובים עירוניים חסר גבולות. בנקודה זו תתפנה הבמה עבור "האדם הפוסט-היסטורי".

יתכן כי אלה המאמינים שאין אפשרות להמלט מגורל אורבני זה, ואין כל דרך מנוסה אנושית, צודקים בהערכת המצב שלהם. אך גם אם אלה פני הדברים, תהיינה הסיבות לכך העדר הראיה ההיסטורית של בני דורנו, ההבנה השטחית של הפונקציות אותן ממלאת העיר והנכונות התמימה להערכת יתר של מכשירי הטכנולוגיה, הנראים בנפרד מכל קשר למטרות אנושיות כלשהן.

פגמיה של האידיאולוגיה הנוכחית של מנהיגינו עלולה לגרום להגשמת נבואותיהם, ובכך להצדיק את תכניתיהם המדכאות. השליטים בעצמם יצרו, באירוניה מדהימה, מנגנון קולקטיבי שאינו נמצא תחת שליטה כלשהי, ולאחר שהוא מתחיל לפעול אין למוח שתיכנן אותו שום דרך לחדש את השליטה עליו. הם מתנחמים ברעיון המוזר לפיו "לא ניתן להחזיר לאחור את מחוגי השעון". אך הדימוי הבלתי מתאים חושף את טעותם היסודית: מי יתן אמונו בשעון שאת מחוגיו לא ניתן להחזיר לאחור? זהו שעון שניתן לכוון אותו רק בדרך אחת - תנועה קדימה.

ככל שהארגונים שלנו הופכים אוטומטיים יותר, כך גובר הצורך במערכת מכוונת ומסדירה שתהיה מותאמת לסטנדרטים החיצוניים ותפעל בנפרד וללא קשר למנגנון עצמו. במקרה של המוסדות האנושיים - תהיה ההתייחסות לכל טבעו של האדם, ולא רק לחלקו המוקדם מהמכונה והופך עבד לצרכיה. אותו הדבר לגבי הערים: כדי לתקן את עוולותיה של התרבות המכנית-מדי שלנו, אנו צריכים לבנות מערכת שליטה רבת-מרכזים, תוך התפתחות של המוסר, האינטליגנציה, והכבוד העצמי במידה שתהיה מספקת לעצירת התהליכים האוטומטיים - המכניים, הביורוקרטיים והארגוניים - בכל מצב בו חיי האדם נמצאים בסכנה, או כאשר מרחף מעל האישיות האנושית איום של אובדן ערכיה והברירות העומדות בפניה.

9. עתידה של מגאלופוליס.

כאשר נעקוב אחר צמיחת התרבות המגאלופוליטית עד לסיומה נגיע לסדרה שלמה של תהליכים מוחלטים, שאין סיבה להאמין כי קיומם ימשך לעד. חיים חסרי משמעות, ערך, או מטרה, מלבד אלה השומרים על המשך פעילות מערכת הנשימה והעיכול, הם טובים רק במעט מחיים בתוך ריאת ברזל, שקיומם מוצדק רק משום שלחולה יש עדיין תקווה כלשהי של החלמה. אורח החיים המטרופוליני מאיים עתה להגיע לשיאו במלחמה חסרת משמעות שתביא להשמדה כללית, אשר מטרתה היחידה תהיה הרגעת החרדות והפחדים שנוצרו במחויבותה הכוללנית של המצודה לכלי הנשק של ההשמדה וההרס.

תחכום יתר בתחומי המדע והטכנולוגיה, ללא השפעה כלשהי של המטרות והערכים האנושיים, קשר ארצות כגון ארצות הברית

ורוסיה למנגנוני הרס קולקטיביים כה נוקשים, עד כי אין אפשרות לשנותם או לשלוט בהם מבלי לחסלם לחלוטין. אפילו תבונה חיתית אינסטינקטיבית לא יכולה לפעול במערכת כזו: המחויבות למכונה מבטלת את כל אמצעי הבטחון של החיים, כולל חוק ההשרדות העצמית. בארצות הברית אנו הורגים מדי שנה כ-40,000 איש ופוצעים מאות אלפי אחרים כדי לאפשר תחבורה מהירה. על מנת לשלוט בכוח גרעיני אבסולוטי מתכוננים מנהיגיו להקריב בין חמישים לשבעים וחמישה מיליון מתושביהם ביומה הראשון של מלחמה גרעינית כוללנית ולהטיל מומים, אולי אף להשמיד כליל, את המין האנושי. הביטוי הדימויני המסווה תכניות מטורפות אלה הוא "בטחון לאומי", או אפילו, אבסורדי עוד יותר - "השרדות לאומית".

כאשר כתבתי את "תרבות הערים" בשנות השלושים, היו הכוחות החיצוניים שאיימו על תרבות המטרופולין ברורים לעין: כה ברורים עד כי במהלך העבודה סקרתי אותם באופן מסודר כ"תאור קצר של הגיהנום". אז ניסיתי לחדד את התמונה עוד יותר באמצעות סיכום פירושו של פטריק ג'ס למחזור הצמיחה העירונית, מהכפר למגאלופוליס וממנה לנקרופוליס. מחזור זה תאר את מהלך דרכם של המטרופולינים הגדולים, כולל אלה שצמחו שוב מהריסותיהם וחורבותיהם. אפילו בשנת 1938, כאשר הספר יצא לאור, נראה תיאור זה כפסימי מדי לדעתם של קוראים רבים, ואפילו כמוגזם ובלתי מציאותי במידה ניכרת. רבים סברו אז כי על העולם המערבי לא עלולות לאיים סכנות חמורות יותר מאבטלה כרונית; מעל הכל, הם היו בטוחים שהתרחשות מלחמה והרס מוחלט של ערים היא בעלת סבירות נמוכה ביותר.

מתוך הפרק המקורי שכתבתי על המטרופולין, החלק היחידי אותו לא ניתן להדפיס שוב היום, הוא "תאור קצר של הגיהנום", רק משום שכל ציפיותי האחרות התגשמו. למרות שתחזית שמתקיימת אינה מעניינת אותנו יותר, מטבע הדברים, הייתי מעוניין להזכיר את דבר קיומו של פרק זה, ולו רק כדי שהקורא לא יבטל באותה מידת בטחון את התאור הנוכחי של מצבנו, שהוא נורא עוד יותר ממה שתואר בעבר. הייתי מעוניין לציין כי המתח עלה כמעט בבת אחת, ועם ההשמדה הנרחבת של וורשה בשנת 1939 ושל מרכז רוסרדאם בשנת 1940 פרצה המלחמה הכוללת. תוך חמש שנים הושמדו לחלוטין אזורים גדולים מאלה בהרבה, ואוכלוסיות שלמות נכחדו, מ-לונדון ועד טוקיו, מ-המבורג ועד הירושמה. מלבד מיליוני האנשים - היהודים שניספו הגיעו לבדם לכששה מיליון - שנהרגו על ידי הגרמנים במחנות ההשמדה הפרבריים שלהם באמצעות הרעבה ושריפה, הפכו ערים שלמות למחנות השמדה על ידי אסטרטגיות חסרות מוסר של דמוקרטיה. הריגה אקראית ומוות חסר גבולות הטביעו את חותמם הסופי על המציאויות של ההתפשטות המגאלופוליטית.

למרות שההרס היה רחב ידיים, נותרו, למרבה המזל, קטעים גדולים של ריקמה בריאה. על ידי גיבוש אדיר מימדים של משאבים, שנעזר במדינות רבות ביוזמות הנדסיות של תכנית מרשל (Marshall Plan), הושלם בהצלחה המבצע העצום של בנייתן מחדש של ערים ומערכות תחבורה. לעתים היתה זו משימה רגשנית של שחזור בדומה למה שהיה קיים קודם לכן, "השתקפות העבר" (Bilder aus der Vergangenheit), כפי שנעשה בערים רבות בגרמניה. לעתים היתה זו רוח הגיונית בסגנון המיושן קימעה, כמו שהיה בתכנונה מחדש של שרבורג. פעמים אחרות, כמו ב-רוטרדאם וב-קובנטרי, היה זה מאמץ נמרץ לקביעת צורה חדשה למרכז העירוני, כך שהמושגים הארכיטקטוניים החדשים יתאמו לערכים המסורתיים שהוזנחו במהלך המאה התשע-עשרה. בשתי ארצות, שוודיה ואנגליה, נעשה מאמץ גדול עוד יותר להשיג מבנה עירוני חדש שיחרוג מהריכוז האוטומטי ומההתפשטות הלא פחות אוטומטית של העיר הגדולה. בערים החדשות של אנגליה הוכחה בהצלחה האפשרות לשלוט ולכוון את הצמיחה האורבנית על ידי אוכלוסיה מאוזנת ועצמאית יחסית.

שיקומן הסיטוני של ערי אירופה, ברמה גבוהה יותר מאשר היו אי פעם בעבר הושלם תוך פחות מתריסר שנים. ניווד כמעט סופר-אנושי זה של אנרגיות הוכיח ששיקום וחינוך עירוניים בקנה מידה גדול עוד יותר הינם אפשריים לביצוע תוך שנות דור אחד,

בתנאי שהכלכלה מכוונת ישירות לצרכים האנושיים ושהחלק הארי של ההכנסה הלאומית לא מופנה לצריכה הבזבזנית ולהרס המתוכנן היטב הנדרשים על ידי הכלכלה המטרופולינית המתרחבת.

למרבה הצער, מיד אחרי שהכלכלה התאושה ושבח לפעול להשגת מטרותיה המקוריות, חזרו גם המרכיבים הבלתי הגיוניים שלה: חלק גדול יותר של האנרגיה הוקדש לבניית פירמידות. חוסר השפיות של המיתוס המטרופוליני הנוכחי נראה בשיאו בהתפתחות כלי הנשק ה"אבסולוטיים" לרצח עם אטומי, ביולוגי וכימי. גם אם המדינות תנקוטנה באמצעים הנחוצים לביטול קיומם של כלי נשק כאלה, יעבור זמן רב בטרם תחלופנה ההשפעות המוסריות של מדיניות זו.

תוך מספר שנים תגיע הציויליזציה שלנו לנקודה אותה חזה הנרי אדאמס לפני למעלה מחמישים שנה. "בקצב ההתקדמות הנוכחי, הנמשך מאז 1600", כתב אדאמס, "אין צורך ביותר ממאה או חמישים שנה כדי להפוך את המחשבה על פיה. אז יעלם החוק כתיאוריה או כעקרון א-פריורי, ויפנה את מקומו לכוח. מוסר יהפוך למשטרה. חומרי הנפץ יגיעו לכדי אלימות בסדר גודל של היקום. הפירוד יגבר על האיחוד". כל חלקי הנובואה זכו כבר להתגשם; העלאת השערות לגבי עתיד הערים הינה חסרת ביסוס, במידה והיא מתבצעת מבלי לקחת בחשבון את כוח ההרס וההשמדה, המאיימים בקצב הולך וגובר להביא לסופנו המוחלט.

כך נושאת תרבותנו בקירבה את הסתירה הקיצונית שהיתה קיימת מאז ייסוד העיר: סתירה הנובעת מהמוצא הכפול של העיר ומדו הערכיות של מטרותיה. העיר קיבלה מהכפר את טיבעה האימהי והתומך ואת המנהגים והערכים של דמוקרטיה בה משמש כל חבר בתפקיד המתאים בכל שלב במחזור החיים.

מצד שני, העיר חבה את קיומה ובעיקר את הגידול שחל בה למאמצים המרוכזים להשגת שליטה באדם ובסביבה באמצעות כוח שיתופי. כך הפכה העיר למתקן של כוח לכידה, אשר תוכנן על ידי סוכנים מלכותיים: אלה מרכזים את האנרגיות המפוזרות של הקהילות הקטנות למאגר ענק, מווסתים בצורה שיתופית את הכמות הנצברת ומכוונים את האנרגיות לאפיקים חדשים - בסופו של דבר תופנה הזרימה למאמצי תקיפה כנגד ערים שכנות. שחרור ושעבוד, חרות וכפייה - אלה היו קיימים מלכתחילה בתרבות העירונית.

כתוצאה ממתח פנימי זה נוצרו כמה מהביטויים היצירתיים של החיים האורבניים: אולם הכוח הפוליטי התפזר היטב בקהילות הקטנות רק במקרים ספורים, כדוגמת הולנד או שווייצריה של המאה השבע-עשרה. הציויליזציה הנוכחית היא מכונית ענקית הנעה בכביש חד סטרי במהירות הולכת וגוברת. למרבה הצער, בדרך בה מתוכננת מכונית זו אין בה הגה או מעצורים, והצורה היחידה בה יכול הנהג לשלוט בריכבו היא האצת המהירות.

הבעיה היא שמשום שהנהג כה מוקסם מהמכונה עצמה, ומפאת מחויבותו להגברת מהירותה, נשכחה ממנו המטרה המקורית של הנסיעה. מצב זה, של כניעה חסרת אונים למנגנונים הכלכליים והטכנולוגיים אותם יצר האדם המודרני, מוסווה כקידמה, חופש ועליונות של האדם על הטבע. כתוצאה מכך הפכה כל רשות לכפייה מדכאת. האדם המודרני הצליח לשלוט בכל יצור מעל לרמת הוירוס והחיידק - פרט לעצמו.

זו הפעם הראשונה בהיסטוריה בה מצליחה המצודה לשלוט בצורה כה מלאה על שאר המין האנושי. ברוב התקופות עד עתה הצליחו הכפר והאזורים החקלאיים להשאר שמורה מתמדת של חיים חדשים, המוגבלים על ידי מורשת התנהגות קבועה שסייעה לשמור על האדם כיצור אנושי, בעל מגבלות אנושיות והזדמנויות אנושיות. ככל שטעויותיהם של שליטי העיר היו חמורות, עדיין ניתן היה לתקן. גם כאשר קהילות עירוניות שלמות נכחדו, עדיין נותרו למעלה מתשע עשיריות של האוכלוסיה מחוץ לטווח ההשמדה. כיום נעלם גורם הבטיחות: ההתפוצצות המטרופולינית נשאה עימה את הרעלים האידיאולוגיים והכימיים של המטרופולין לכל מקום על פני האדמה; ואת הנזק הסופי יתכן שלא יהיה ניתן לתקן.

בתחילת המאה העשרים תאר הנרי גיימס את המצב האנושי על ידי דימוי המתאים, באורח מוזר, גם לימינו: המשפחה המאושרת ומכוננת התופת. "המכונה מקובעת כה עמוק כדי לסכל כל נסיון להזיזה, והמשפחה מתעלמת מכך במידה כזו, שהדבר גורם לכך שהעסק המשפחתי של קניה ומכירה, של שיחה וריקודים, יגיע לכלל סכנה של התפוצצות". המכונה אליה התייחס גיימס היא המכונה הפוליטית של פילדלפיה, שאז היתה ההתגלמות הקלאסית של שחיתות ופשע. אך קל לראות כי הדימוי נכון לגבי כל מנגנוני חוסר המוסר האחרים של התרבות המטרופולינית המתפשטת שלנו. ביטויים מקומיים של פשע וחוסר הגיון מאיימים עתה על כדור הארץ כולו, בהיותם מוסווים כיוזמה עיסקית כשרה, התקדמות טכנולוגית, יעילות קומוניסטית, או מדיניות דמוקרטית. אין פלא, אם כן, שהאקזיסטנציאליסטים העממיים, המשקפים את זמננו, משווים את ה"מצאות" ל"אבסורד". חלק גדול מהציור והפיסול של הדור האחרון חוזה, באורח סימלי, את התוצרים הסופיים המחרדיים של התרבות המתקדמת לקראת המוות: ניתוק וכלייה מוחלטים בחלל חסר צורה וחסר חיים. כמה מהעבודות הטובות באמנות זו, כגון דמויות ראש הסיכה של הנרי מור (moore), חוזות התחלה מחדש ברמה כה פרימיטיבית, עד כי המוח עדיין לא החל לתפקד בה. עתה, אם התמונה הכללית היא כה קודרת כשם שצירתית אותה בפרק הנוכחי, אין לי למעשה סיבה כלשהי לכתובת ספר זה; למעשה תהיה זו תרומה לא הגיונית, בדיוק כמו המקרים הרבים של האיוולת וחוסר ההגיון אותם ציינתי כאן. אם הדגשתי כראוי את שברי הפירוד בזירה המטרופולינית, היה זה מסיבה אחת בלבד: רק מי שמודע לקיומם יהיה מסוגל לכוון את האנרגיות השיתופיות שלנו לתהליכים קונסטרוקטיביים יותר. הרומאים שחיו ברומא במאה החמישית לספירה, המשיכו להתגאות בהישגי האימפריה וציפו לעוד אלף שנים כאלה, לא הבינו מה דורש מהם מצבם; ההיפך הוא הנכון: אלה שדחו את העקרונות הרומיים וביססו את חייהם על יסודות חדשים הצליחו לבנות ציוויליזציה חדשה שבסופו של דבר עברה בהישגי ההנדסה והשלטון שלה גם את מיטב הישגי רומא.

כך הדבר גם היום: אלה שממשיכים לתפקד בתוך אגדת המטרופולין ומתייחסים לגידוליו הסרטניים כאל ביטויים נורמליים של צמיחה ימשיכו להמליץ על תרופות האליל שלהם עד אשר החולה ימות אל מול עיניהם הנדהמות. חלק ניכר מהשינוי והתיקון האורבניים, שהתרחשו במהלך כמה מאות השנים האחרונות ובעיקר בדור הנוכחי - פינוי שכונות עוני, דיור לדוגמא, מבצעי אדריכלות עירוניים, התרחבות פרברית ו"חידוש אורבני" - אלה רק המשיכו בצורות שטחיות וחדשות את אותם ריכוזים חסרי מטרה והרס טבעי שבמקור יצרו את הצורך בתיקון.

אך תוך כדי תהליך ההתפוררות הופיעו ניצנים חדשים, ואף נראה מסלול חיים חדש בראשית התהוותו. מסלול זה מבוסס בהכרח על הנחות יסוד שונות לחלוטין מאלה שהיוו את הבסיס לבוני המצודה העתיקים או לבני דמותם העכשוויים, מתכנני הטילים וכוחות השמד הגרעיניים. אם נוכל לראות את קוי המיתאר של כלכלה רב מימדית זו, שהחיים הם מטרתה העיקרית, נוכל גם לתאר את הטבע ואת הפונקציות של העיר הצומחת, ואת המבנה העתידי של ההתיישבות העירונית. מעל הכל, נוכל לחזות את המערכה הבאה בדרמה האנושית, בתנאי שהמין האנושי יצליח להמלט ממלכודת המוות אותה הניחה עבורו המחויבות העיוורת שלנו לטכנולוגיה כוחנית ומנוגדת לטבע.

10. הפונקציה התרבותית של עיר העולם.

לאחר שציפינו כבר לרע מכל, אנו נמצאים עתה במצב בו ניתן להבין את הפונקציה החיובית של המטרופולין ההיסטורי - לא כמוקד הכלכלה הלאומית או האימפריאלית, אלא בתפקיד חשוב הרבה יותר: מרכז העולם. המטרופולין ניסה להשיג מטרה זו

באמצעות צבירת מסות של כוחות, פונקציות ומוסדות, אך ניתן להגשים אותה אך ורק על ידי ארגון קיצוני מחדש.

המניעים לריכוז כוח כה גדול במרכזים כה מעטים לא יהיה מספיק להבטיח את קיומם העתידי של כוחות המשיכה העצומים שלהם. למסיבות ולעומס של המטרופולין ישנה הצדקה עמוקה יותר, למרות שזו טרם זכתה להכרה מלאה: זהו מוקד הפעילויות, אשר לראשונה הביאו את כל שבטי ואומות העולם לרמה משותפת של שיתוף פעולה והדדיות. את מה ש-הנרי ג'יימס אמר על לונדון ניתן לומר גם על מתחרותיה הגדולות: "זהו הקיבוץ הגדול ביותר של חיי אנוש, התמצית המושלמת ביותר של העולם. המין האנושי מיוצג כאן טוב יותר מאשר בכל מקום אחר". המשימה החדש היא הענקת המשאבים התרבותיים הנחוצים לאחדות ולשיתוף פעולה עולמיים גם ליחידות האורבניות הקטנות ביותר.

כך שאותן תכונות שגרמו למטרופולין להראות כעוין וכזר לתושבים הכפריים הן למעשה חלק מהותי מתפקידה של העיר הגדולה: העיר קיבצה לתחום צר למדי מיגוון רב של תרבויות שונות; ניתן למצוא בה לפחות נציגים בודדים מכל העמים והגזעים, עם הלשונות, המנהגים, הלבוש והמזון האופייניים להם: כאן נפגשו נציגי המין האנושי בפעם הראשונה על בסיס נייטרלי. המורכבות והכוללות התרבותית של העיר מייצגות את המורכבות והגיוון הרב של העולם כולו.

כאן ניתן גם למצוא את הסיבה העיקרית לקיומו של המוסד הטיפוסי ביותר של המטרופולין, המוזיאון, שהוא אופייני לחיים האידיאליים של המטרופולין כשם שהגימנסיום היה אופייני לעיר ההלנית וכשם בית החולים איפיין את עיר ימי הביניים.

אין ספק שהמוזיאון קיבל כמה מהתכונות השליליות של המטרופולין: הרכישות האקראיות שלו, הנטייה להתפשטות יתר ולחוסר ארגון וההרגל של מדידת ההצלחה במושגי מספר האנשים שעוברים בשעריו. לעתים קרובות מדי משמשת המידה הפיסית כתחליף לארגון מתאים, כשם שהדבר קורה בשוק העבודה. במקביל קיים בלבול בין התפשטות מכנית לבין משמעות וחשיבות. אך בצורתו ההגיונית, המוזיאון הוא לא רק בן דמותה המוחשי של הספרייה, אלא אף שיטה להשגת גישה, באמצעות דוגמאות ומייצגים נבחרים, לעולם שמימדיו העצומים ומורכבותו לא היו ניתנים להבנה בכל דרך אחרת. בצורה הגיונית זו, כאמצעי בחירה, המוזיאון הוא תרומה יקרת ערך לתרבות הערים; וכאשר נבחן את הארגון הטבעי של הערים, נראה כי המוזיאון, לא פחות מהספרייה, בית החולים והאוניברסיטה, יקבל פונקציה חדשה בכלכלה האזורית. כבר עתה מתחילים מוזיאונים רבים להתגבר על חלק מהמגבלות המגאלופוליטיות שלהם על ידי קיום תערוכות נודדות ופתיחת אגפים במקומות נפרדים מהבנין המרכזי.

הגודל והפתיחות נמנים על הערכים החשובים ביותר של העיר הגדולה. מיגוון הנסיון האנושי אותו מציע המטרופולין הדינמי אינו ניתן להשוואה לכל מקור אחר. תרבות מורכבת ורבת צדדים, כמו זו בה אנו חיים היום, חייבת להגיע לארגון אורבני יציב, המסוגל למשוך אליו ולאגור בקרבו מיליוני אנשים תוך שיתוף פעולה קרוב. אך דווקא יכולתה של העיר לקיים כוללות תרבותית הופכת אותה, על ידי צרכי הצפיפות והאכסון, לאמצעי לעיכול וברנות. אם כל החומרים של תרבותנו היו מפוזרים על פני שטחים נרחבים, אם לא היה ניתן לרכז את המידע הרלבנטי ואת חפצי האמנות במקום אחד, אליו יאספו וממנו יחולקו שוב לאזורים שונים, היו מרכיבים אלה מנצלים רק חלק מזערי מהשפעתם.

למרות שהעיר הגדולה היא אמצעי הזכרון הטוב ביותר אותו יצר האדם, היא גם - עד שיגברו בה עוד יותר הבלבול וחוסר הסדר - האמצעי הטוב ביותר להבדלה ולהערכה השוואתית, לא רק משום שהיא מציעה מספר כה גדול של סחורות לבחירה, אלא משום שהיא מצליחה לייצר מוחות בעלי טווח נרחב, המסוגלים להתמודד עם סחורות אלה. אכן, לעתים יש צורך בכוללות ובמספרים גדולים; אך מספרים גדולים אינם מספיקים. פירנצה, המונה כארבע מאות אלף תושבים, מבצעת יותר פונקציות מטרופוליניות מערים רבות המונות פי עשר ממספר זה. אחת הבעיות העיקריות של התרבות העירונית היום היא הגדלת יכולת

העיכול של כלי הקיבול, מבלי להפוך את צורתו הפיסית למסה ענקית, חסרת יציבות וחסרת סיכוי. חידוש לב המטרופולין הינו בבחינת משימה בלתי אפשרית, אם הוא אינו מלווה בשינוי גדול יותר בקנה מידה אזורי ובין-אזורי.

11. העיר הבלתי נראית.

רבות מהפונקציות המקוריות של העיר, שפעם היו מונופוליניים טבעיים התובעים נוכחות פיסית של כל המשתתפים בהם, הפכו עד עתה לצורות המסוגלות לאפשר תחבורה מהירה, דפוס מכני, שידור אלקטרוני ותפוצה כלל עולמית. אם הכפר המרוחק ביותר היה יכול לחזות באותו סרט קולנוע או להאזין לאותה תחנת רדיו כמו המרכז המפותח ביותר, לא היה איש צריך לגור במרכז או לבקר בו כדי להשתתף בפעילות מסוימת כלשהי. במקום זאת, אנו חייבים לנסות ולהגיע ליחס הדדי בין היחידות הקטנות והגדולות יותר, שיהיה מבוסס על הפעילויות המתאימות לכל יחידה. העיר הנראית לעין תהפוך אז למקום חסר תחליף עבור אותן פונקציות המבוצעות בדרך הטובה ביותר כאשר הן מרוכזות: מקום בו פגישות, מגעים ואתגרים יצמצמו למימדים אנושיים את הרשת הענקית שעתה מתפרשת מסביב למקום זה.

ניתן להגיע ליחסים המופשטים יותר של העיר הבלתי נראית באמצעות מקבילותיה ביחסים החדשים על פני המישור הגלוי לעין: זהו מידגם קטן אך מדויק. דוגמאות מצוינות רבות של ציורי קיר מוקדמים מפוזרות על פני צרפת, בעיקר בכפרים ובמנזרים מרוחקים. באורח החיים המטרופוליני הקודם היה נהוג להסיר את הציורים, לא בלי נזק, ממקומם המקורי, ולאכסן אותם במוזיאון ב פאריז. כתוצאה מכך נוצר חור פעור במקום המקורי ונמנע הערך הכלכלי והתרבותי מתושבי המקום, מבלי ליצור ב-פאריז תחושה אמיתית כלשהי של האתר עצמו. כיום נהוגה תכנית טובה יותר. מספר רב של העתקים מצוינים של ציורים כאלה הובא למוזיאון ציורי הקיר בארמון שאיו (Pailais de chaillot).

תוך אחר צהריים אחד ניתן לראות יותר ציורים מאשר תוך שבועיים של סיורים באתרים מהם הועתקו. אלה המעוניינים בנסיון אינטימי יותר של המוצג המקורי יכולים להעזר במידע לגבי זהות ומיקום הציורים: כך הפכו יצירות האמנות לנגישות יותר, מבלי לנתק אותן בגסות ממיקומן וממטרתן המקוריות. זהו הצעד הראשון לקראת חוסר גשמיות כללי יותר. עם השיקופיות הצבעוניות הנמצאות עתה בהישג יד ניתן להרחיב את התהליך עוד יותר: כל ספריה ומוזיאון בעיר קטנה כלשהי יכולה ללוות ולהציג בחדר הקרנה אוסף גדול עוד יותר של ציורי קיר. המונופולין המקומי והפרימיטיבי, שנוצר בזכות הבידוד, נעלם: גם המונופולין המטרופוליני, שנוצר באמצעות ניצול ועושיק, נעלם. דוגמא זו תהווה נקודת מוצא לפעילויות אחרות רבות. המשימה האידיאלית של העיר היא הרחבת תהליכי המחזוריות והפיזור התרבותיים; כך יחזרו למרכזים אורבניים משניים רבים מיגוון פעילויות, שבעבר נגזלו מהם לטובתה הבלעדית של העיר הגדולה. מתחומי התעשייה והעסקים ניתן היה להסיק, במהלך הדור האחרון, כי תהליכים דומים מתרחשים גם בהם ופועלים, במידה מסוימת, לקראת חוסר ריכוזיות של פונקציות שקודם לכן היו מרוכזות רק בנקודות ספורות. רשתות בנקים, שווקים, חנויות כל-בו, מלונות ויחידות ייצור החלו להתפרס על פני יבשת אמריקה כולה; למרות שבדרך כלל מטרת הפיזור היא הקמת מונופוליניים כספיים והבטחת רווחים ללא תחרות, מצביעה שיטת הארגון - בעיקר באזורים המטרופוליניים - על כך שהתהליך נמצא ביסודן של פעילויות רבות אחרות. האמצעים הטכניים שפותחו כדי להשיג שליטה ציבורית יכולים להיות מנוצלים במידה שווה בכלכלה המעודדת פעולה עצמאית במסגרת היחידה הקטנה ושיטה הדדית של תקשורת והכוונה.

אם כן, לא במקרה החליפו הפונקציות החדשות של כלי הקיבול האורבני את הפונקציות הישנות שלו: זוהי המערכת הפונקציונלית, מסגרתה של העיר הבלתי נראית. כמו כלי הקיבול

הישן, גם המערכת החדשה - על כל צורותיה, תעשיות, תרבותיות ועירוניות - משמשת למטרות טובות ורעות כאחד. אך יותר משמעותית היא העובדה שבמקומות רבים נעלמה הצורה עצמה כתגובה טבעית לצרכים העכשוויים. הדימוי החדש של העיר חייב להיות בחלקו ביטוי של המציאות החדשה. בנקודה זו נכשלו הן המטרופולין הישן וריכוז היישובים העירוניים החדש, משום שהם נטו לבטל את מרכיבי העיר, במקום לאחד אותם.

שתי הדוגמאות הטובות ביותר לרשת חדשה זו הן מערכת הכוח ומערכת התקשורת שלנו: אלה בולטות ביותר באסכלת הכוח החשמלי שלנו. למערכת שליטה ריכוזית יש גבולות ברורים מאד למימדי התפשטותה. מעבר לנקודה מסוימת קיימת ירידה משמעותית ביכולת ההעברה, בנוסף לעובדה שתקלה בתחנה המרכזית תגרום לנזקים משמעותיים בכל נקודה במערכת. אסכלת הכוח החשמלי, בניגוד לכך, היא רשת של תחנות כוח גדולות וקטנות, חלקן מונעות בכוח המים וחלקן על ידי פחם, המפוזרות על פני אזורים עצומים שלעתים משתרעים על פני אלפי קילומטרים רבועים. חלק מהמפעלים מסוגלים לספק רק את צרכי הקהילות השוכנות לידם, אך אחרים משרתים אזורים נרחבים יותר.

לכל יחידה במערכת זו יש מידה מסוימת של עצמאות והכוונה עצמית. אך באמצעות חיבור היחידות ביחד מהוות תחנות הכוח מערכת אחת שחלקיה, על אף היותם עצמאיים, יכולים לתפקד כגוף אחד לפי דרישה ולהתגבר על מגבלות החלוקה האזורית. הדרישה יכולה לבוא מכל נקודה במערכת, וניתן לנצל את המערכת כולה כדי לענות עליה. תחנת כוח מרכזית אחת, גדולה ככל שתהיה, לא יכולה להגיע למידת יעילות, בטיחות, או גמישות כמו של מערכת האסכלה השלמה, וזאת בנוסף להעדר יכולתה של התחנה המרכזית לגדול בעתיד בדרך כלשהי, פרט למעבר לשיטה החדשה.

שיטה זו אינה טכנולוגית לחלוטין: יש לה מקבילה בעולם התרבות; בעיקר בולט הדבר במערכת ההשאלות של הספרייה הציבורית באנגליה. אם ספר מסוים אינו נמצא בספרייה הציבורית באחת הערים הקטנות, ניתן להגיש בקשה שתועבר לסניף האזורי של הספרייה, הממוקם בעיר הגדולה ביותר באותו מחוז. בספרייה האזורית יש קטלוג של כל הספריות השיתופיות באזור, ומאלה ניתן להשיג את הספר באם הוא אינו נמצא ברשות הספרייה האזורית. אם לא ניתן לפתור את הבעיה בדרך זו, הבקשה מועברת אל המרכז הלאומי, השולט בכל המצאי הקיים בספריות השיתופיות השונות.

כך, מבלי להיות ליד ספרייה מקומית גדולה, יכולה כל יחידה במערכת להשיג מספר רב של ספרים בעת הצורך, גדול בהרבה מזה המוצע על ידי הספרייה המרכזית בעיר הגדולה ללווה המקומי. עם יכולתנו הנוכחית לקיטלוג, שכפול והעברה מהירה, היה יכול כל כפר להציע אמצעי לימוד ומחקר בהם יכולים להתפאר רק מטרופולינים בודדים - רק אם היו המדינות מגלות בכל הקשור לתקציבי הספריות את חצי הנדיבות שהן מגלות בתקציבי הבטחון שלהן.

יש משמעות רבה לשתי הדוגמאות שצינתי. מקורות חשובים אינם תלויים עוד בצפיפות טופוגרפית או בשליטה מרכזית נחרצת. ברשת הכוח החשמלי ובמערכת ההשאלות של הספרייה הציבורית ניתן להציע את המשאבים הנרחבים ביותר לא על ידי קיבוצם ביחד, אלא על ידי הכללתם בשיטה שתאפשר למשתמש האינדיבידואלי להשיג את המקור המבוקש, כל עוד הוא משתמש בשרותיה של יחידה אחת במערכת. שיטה זו יכולה להצליח רק על ידי חלוקה ופיזור ברורים: אם כל מי שנוקד לספר כלשהו יקיים קשר ישיר עם ספרייה המרוחקת ממנו מאות קילומטרים לצורך הענין, ובכך יפסח על היחידה הנמצאת בסמוך למקום מגוריו, לא יהיה ערך ביצועי לשיטה כולה. מצד שני, על ידי חלוקה ברורה וקשר יעיל לא תאלץ הספרייה הקטנה, המחזיקה באוסף יקר ערך של כתבי יד, להעביר אותו למוסד גדול יותר שיבטיח את השימוש הנאות בו: היחידה הבודדת תוכל להיות חלק שווה מהכלל ולזכות בעצמאות בכל הקשור לשליטה במקורותיה ובשימוש בהם. מכאן ניתן להגיע לשיטה חדשה של יצירת וחלוקת הטובין הנמצאים

בעיר, שתהיה טובה יותר מזו הנהוגה במטרופולין ההיסטורי או בריכוז היישובים העירוניים הנוכחי. על המגבלות המקוריות של העיר, שפעם ניכפו על ידי השליטה הבלעדית באמצעי התקשורת ובכוח הפוליטי, לא ניתן להתגבר באמצעות הגדלת המספרים או הרחבת שטחי הכבישים והבנינים. לא ניתן להשיג שיפור טבעי כלשהו ללא ארגון מחדש של התהליכים, הפונקציות והמטרות, כמו גם חלוקה מחדש של האוכלוסיה ליחידות עדיפות למגע הדדי ודו סיטרי ולשליטה מקומית בצרכים המקומיים. האסכלה החשמלית, ולא כלי הקיבול של עידן האבן, יוצרת את הדימוי החדש של העיר הבלתי נראית והתהליכים הרבים אותם היא משרתת ומקדמת. לא רק מבנה העיר עצמה, אלא כל מוסד, ארגון והתאגדות המרכיבים את העיר צריכים להשתנות במהלך ההתפתחות. בחידוש קיצוני זה יובילו האוניברסיטאות, הספריות והמוזיאונים הגדולים, באם הם יהיו מסוגלים לחידוש עצמי, כמו שעשו המוסדות המקבילים להם ביצירת העיר העתיקה. אם פירשתי את העובדות נכונה, הרי שחומרי הבנייה של הסדר העירוני נמצאים בהישג יד. אך הסבירות שהם ימשיכו להיות מנוצלים בדרך מעוותת ולא מתאימה על ידי השיטה הפוליטית הנוכחית הינה גבוהה למדי. ארצות כדוגמת רוסיה הסובייטית, שתאורטית מחוסנות בפני הפיתויים והשחיתויות של המשטר הקפיטליסטי הנוכחי, פותחות את הדלת לפיתויים כאלה בשליטה הביורוקרטית שלהן על הכוח והסמכות המרכזית, על חשבון של ההתאגדות האנושית החופשית וההתפתחות העצמאית. התרבות שלנו ניצבת היום בפני הגדלה והתרחבות חסרות פשרות של השיטה הסופר-ריכוזית, הנעדרת מרכזים עצמאיים להם יש את היכולת לברור ולקבוע את סדר העדיפויות שלהם. התגובה היעילה לבעיה זו, אשר נמצאת בליבה של התרבות האורבנית העתידית שלנו, נמצאת בהתפתחות תמונה עולמית טבעית יותר, שתראה באור נכון את כל מימדיהם של בעלי החיים ובני האדם. הוגי הדעות שיעשו לתפיסה טבעית ואנושית זו את אשר גלילאו, בייקון ו-דקארט עשו לתפיסות המדע והטכנולוגיה, שכיום הפכו לבלתי מספיקות ולבלתי מתאימות, נמצאים כבר בפעולה. אך יתכן שיהיה צורך במאה או מאתיים שנים נוספות בטרם תועדפנה תרומותיהם על פני האלים האלקטרוניים ובטרם יחזרו כוחות, מטרות ודימויי החיים למרכז הקיום שלנו.